

KÜLTÜR DÜNYASI

İnsan, mensup olduğu milletin varlığını ve saadetini düşündüğü
kadar bütün cihan milletlerinin huzur ve refahını da düşünmeli...

ATATÜRK

- Prof. Dr. Yavuz ABADAN... İlmî Hümanizma
Doç. Dr. Kâmuran BİRAND. Kültür Hakkında
Arif PAYASLIOĞLU..... İlmî Araştırmalarda ve Yüksek Öğretimde
Ekip Çalışmasının Önemi
Bahri SAVCI ..... Tiyatromuzu Saran Buhranlar
Nermin ABADAN..... Mimar Sinan
A. P. .... Eğitim Sisteminde Reform Hareketleri
Y. A. .... Sosyal İlimlerde Gelişmeler
Malik AKSEL ..... Resim İnanişları
Gerald WENDT ..... Denizin Servetleri
Abdullah Rıza ERGÜVEN .. Yalnızlar (Şiir)
François Le LIONNAIS ..... Biz ve İlim Dünyası
Vecihi YENİLMEZ..... Hayat Kadehi (Şiir)

UNESCO YAYINLARI — SANAT HAREKETLERİ

MART — NİSAN 1955

Sayı: 15-16

T. C. ZİRAAT BANKASI

Yurt içinde 492 Şube ve Ajanst, dünyanın her tarafındaki muhabirleriyle sayın müşterilerinin emrindedir.

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları
1955 ikramiye yekûnu
Geçen yıl olduğu gibi şimdilik
1.500.000 LİRADIR

Bu Zengin Plânda :
Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri,
ziraat âletleri ve çeşitli eşya bulunmaktadır.

KÜLTÜR DÜNYASI

Aylık Dergi

- İmtiyaz sahibi :** UNESCO Türkiye Milli Komisyonu.
273, Atatürk Bulvarı, Ankara. Tel. 25684.
- Mesul Müdür :** UNESCO Genel Sekreteri Vedit Uzgören.
- Yazı Kurulu :** Prof. Suat Kemal Yetkin, Prof. Bedrettin Tuncel, Prof. Bedi Ziya Egemen, Adnan Ötuken, Prof. Yavuz Abadan.
- Dergi Sekreteri :** Namık Katoğlu.
- Cari Hesap :** Ankara, İş Bankası, Yenişehir Şubesi, 427 Dj.
- Basıldığı yer :** Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

K ÜLTÜR D ÜNYASI

UNESCO TÜRKİYE MİLLİ KOMİSYONUTARAFINDAN
HER AYIN ONBEŞİNDE ÇIKARILIR DERGİ

15 Mart ve Nisan 1955

Sayı : 15-16

İ L M İ H Ü M A N İ Z M A

Prof. Dr. Yavuz ABADAN

Büyük siyasî sarsıntıların, sosyal ve kültürel alanlarda "inkılâp" vasfını verebileceğimiz büyük değişiklikler yaratması mukadderdir. Nitekim, insanlık hayatında sayısız maddî ve mânevî değerlerin mahvına sebep olan "İkinci Dünya" harbinin bıraktığı derin boşluğun, —belki tarihte yeni bir dönüm noktası teşkil edecek— yeni bir kıymet hükümleri sistemle doldurulması gerekmektedir. Son zamanlarda Batı'da bazı sosyal ve mânevî ilimler çevrelerinin giriştikleri "İlmî hümanizma" hareketi, işte böyle bir sistem kurma teşebbüsüne öncülük dâvasını gütmektedir.

Hakikatte bu fikir hareketinin yeniliği, sadece "ilmî" vasfından kuvvet ve kaynak almaktadır. Çünkü "yeni" cereyanın orijinallik dâvası, sadece "ilmî" bir hareket olmakla yetinmesinde, dolayısıyla beşerî değerleri ilim yolu ile aydınlatıp geliştirme iddiasında toplanmaktadır. Bununla ilmî hümanizma, siyasî ve sosyal farklılıklar üstüne yükselen tarafsız ve objektif bir bilgi vasfını benimsemektedir.

Eğer bu izah şekline dayanan teşhis isabetli ve tam ise, "İlmî hümanizma"nın daha başlangıçta iki esaslı kusur ile malûl bir yanlış anlayış (suitefehhüm)a dayandığını kabul zarureti vardır. Gerçekten insan varlığını ve beşerî kıymet-

leri hareket mebdeyi yapan bir fikrî cereyanın, sosyal ve siyasî problemleri alâka dışı sayması, yalnız fikrî ve metodik bir tenakuz teşkil etmekle kalmaz; aynı zamanda ilmî bakımından da miskince bir feragatin ifade ve tezahürü olur.

Diğer yandan hümanizma, fikir tarihinin başlangıcından beri —hiç olmazsa öz cevheri itibarile— insan tabiatını bilip aydınlatma yolundan, beşerî kıymetlerin geliştirilmesi hedefini güden bir ilmî cereyandır. Yeni cereyanın orijinallik iddialarını temelinden çürüten bu gerçeği kavrayabilmek için, hümanizma fikrinin doğuş ve gelişimine kısa bir göz atmak kâfidir.

Bilgi nazariyesi bakımından hümanist düşüncenin temel prensipini, Protogoras'ın meşhur "İnsan, her şeyin ölçütüdür—Humomensura" formülüne irca etmek mümkündür. Bu hüküm, insan cinsi için müşterek ayırıcı vasıf olan aklî hüviyet (ratio)in, hakikatleri idrakte olduğu kadar, hareketleri ahlâkî bakımdan değerlendirmede de tek şaşmaz kıstas olduğunu belirtmektedir.

Böylece hayvanîlik ve behimiliğin zıddı olarak, insanlık karakteristiğinin tecellisini sağlayan hümanizm idesi, hem nazari hem amelî akıl sahasının nazımı olarak, bilgi ile birlikte hareketlerin de kurallarını kavramaktadır. Nitekim "Gy-

nihue"ler ve Stoacılar, insanların kardeş, dolayısıyla eşit oldukları esasından hareketle, insanî vasfın fikrî safiyet ve ahlâkî iyilik mihrakında toplanacağını kabul etmişlerdir. Buna göre hümanizma, doğruyu düşünüp iyiyi yapmayı, dürüst, şerefli, diğergam ve şıkıkatlı olmayı telkin eder. Stoacı mektebin tesiri altında Çiçeron, hümanizme, insana has mizaç (huy ve tabiat mânasında) ve idrak meleke ve kabiliyetlerinin ahenkli şekilde geliştirilmesi mânasını vermektedir.

Rönesans, "Gerçek insan tabiatının öz ve asil cevheri" ve bozulmamış büyüklüğü ile klâsik İlkçağ eserlerinde en yüksek kemal mertebesine ulaştığı kanaatinden hareket ettiği cihetle, bilhassa Stoacıların nazarî ve amelî hasletlerin ahenkli teşkiline dayanan iki cepheli hümanizma telâkkisine bağlı ve sadık kalmıştır. Böylece yeniçağda hümanizma, insanlık vasıf ve değerlerini geliştirmek üzere, yalnız bir takım bilgiler vermekle yetinmeyip, huy ve karektere de müessir bir eğitim ve öğretim sistemi olarak benimsemiştir. Reuchlin, V. Hutton, Roterdamlı Erasmus, Melanchton gibi ünlü rönesans hümanistleri ile Goethe, Schiller, Lessing, Herder, Humboldt ve saireyi hep aynı düşünce istikametinde birleşmiş görüyoruz.

Daha sonraları humanizma mefhumunun, sadece eski yunancayı öğretme gayesini güden bir öğretim metodunu ifade edecek şekilde daraldığını görüyoruz. Bu soysuzlaşmaya müessir olan başlıca iki sebepten biri, hümanizmayı sadece eski yunan eserlerine müracaat ve vukufu mümkün kılacak bir öğretim şekli ve müessesesi olarak anlama olmuştur. Bu suretle Avrupa'nın bir çok memleketlerinde, muhteva ve gayesi üzerinde durulmaksızın, müsbet ilimleri okutan okullar yanında ve onlara karşılık hümanist öğretim müesseseleri kurulmuştur.

Bunları bizim liselerimizin son sınıflarındaki Fen ve Edebiyat şubeleri ayrılışına benzetmek mümkündür.

Hümanizma idealinin, böyle sırf edebî ve estetik tahsili anlatan şekli bir mâna kazanması, realizm ve pozitivizm cereyanlarile bunlardan kaynak olan müsbet fizik ilimleri radikalizminin, iki düşman blok halinde amansız bir mücadeleye girişmelerini davet etmişti. Bunun neticesi, müsbet ilimler gözünde, hümanizmanın ütöpik bir spekülasyon sayılarak değerini kaybetmesi olmuştur.

Son olarak aşırı milliyetçi ve ırkçı telâkkiler, üniversal karakteri ve kozmopolit temayülü dolayısıyla, hümanizma fikrine karşı cephe almışlardır. Hümanizmayı milliyetçilikle telifi imkânsız hale getiren bu ifratçı görüş, realist düşünce ve pozitivist bilginin, ülkücü bir zihniyetle asla bağdaşamayacağı kanaat ve vahimesine dayanmaktadır.

Halbuki demokratik müsavatin cevheri olan millet varlığı, insanî kıymetleri red ve inkâr etmek şöyle dursun, ancak bunların geliştirilip değerlendirilmesi ile gerçek hüvviyetini kazanır. İnsanlığı ve insanî kıymetleri geliştirme, ancak ülkücülüğü şiar edinmiş millî manzumeler arasında karşılıklı riayet esasına müstenit ahenkli, hür, eşit bir işbirliği, devamlı bir barış ve çalışma nizamı sayesinde sağlanabilir. Böyle bir barış nizamının temel şartı da, hümanizm idealine bağlı bilgi ve karakter sahibi şahsiyet ve insan topluluklarıdır. Bu türlü şahsiyetleri çoğaltmanın tek yolu ve çaresi, Eski hümanizma ideal ve prensiplerini bütün şümülü ile yeni hayat anlayış ve nizamımıza mal etmektir.

Bu sebeple klâsik hümanizma anlayışını daraltan her teşebbüsü, ne ad ve iddia ile ortaya çıkarsa çıksın, kifayetsiz ve insan cevherini işleyip işildatmaya elverişsiz sayma zarureti vardır.

KÜLTÜR HAKKINDA

Doç. Dr. Kâmuran BİRAND

Kültür insan emeğinin verimi olan, insan tarafından yetiştirilen, insan tarafından korunması, saklanması ve geliştirilmesi için özenilen her olgu, her kurum, her oluşumdur. Toprakten kendiliğinden, serbest bir şekilde yetişen, tabii kuvvetle serpilip gelişen şeyler, tabiat mahsulüdür. Buna karşılık toprak, insan tarafından bir itina görmüş, insan tarafından ekilmişse, bu sefer kültür mahsulleri meydana gelir. Şu halde, kendi tabii gelişme ve serpilmesine bırakılmış olan tabiata zıt olarak kültür, insan tarafından ya doğrudan doğruya yetiştirilmiş, yahut eskidenberi mevcutsa, gelişmesi, korunması ve saklanması için özenilmiş bir olgudur. İnsan emeğinin izlerini taşıyan bütün kültür olguları, belli bir mâna taşır. Bunlar, belli bir maksatla meydana getirilmiş ve belli bir amaca göre değerlendirilmiştir. Her kültür olgusunda, insanlar tarafından kabul edilmiş bir değer canlanmıştır. Her kültür olgusu, bir değer toplulukla, insanlıkla ilgili bir değer taşıyıcısıdır. Her kültür olgusu, böyle bir sosyal değer açısından gözönünde tutulur. Halbuki tabiatın kendisi, ve tabiat mahsulü olan şeyler, ancak böyle bir değer açısından mânalandırıldıkları ve böyle bir değere bağlandıkları vakit kültürle ilgili olabilirler. Bunlar, bu türlü değerlerden çözümlenip ayrıldıkları vakit, geriye gene yalnız tabiat kalır.

Şu halde kültür, doğrudan doğruya insanlığa ait olan ve topluluk hayatı içinde kendini gösteren bir oluşumdur. Bir topluluğun bütün organları ile ilgili olan ihtiyaçların kandırılması için kurulmuş olan ve bu topluluğun bütün organları için ortaklaşa önem taşıyan bir kurumdur. Bu Kurum, bir topluluğun bütün

organlarının yüreğinde yer alır. Onun saklanması korunması için el birliği ile çalışılır. Gelenekle âdetle ilgili bütün oluşumlar, birer kültür kurumudurlar. Din, devlet, hukuk, ahlâk, ilim, sanat, edebiyat, dil, idare sanatı, v.s. gibi mânevî oluşumlar ve bunların bazılarının, korunması, gerekli şekilde yürütülmesi ve işleyebilmesi için lâzım olan bütün teknik vasıtalar, insan emeği olan bütün teknik başarı ve makinalar, kimyevî vasıtalar, birer kültür "objekt"i dirler. Böylece, kültür kavramı, insanlık hayatı ile ilgili olan mânevî gerçeklikleri kuşattığı gibi, insan emeğinin izlerini taşıyan maddî gerçeklikleri de kuşatır. Kültür kavramı içine yalnız bir anlam taşıyan mânevî kurum ve oluşumlar değil, insanlar tarafından hedef yahut da vasıta olarak gözönünde tutulan bütün cisimler de girer. Çünkü bunlar da, belli bir hedef, yahut belli bir vasıta açısından bir anlam ve belli bir değer taşırlar.

Şu halde, insan tarafından değerlendirilen her objekt, ister maddî, ister mânevî olsun, sosyal bir değere sahip olan bir kültür kurumudur. İnsan tarafından değerlendirilen böyle bir kültür "objekt"i, meydana çıktığı topluluk içinde, bu topluluğun bütün organlarına ait olan bütün organlarının, hep birlikte, paylaştıkları bir gerçekliktir.

Bir topluluk içindeki din, devlet, hukuk, aile, ekonomi, sanat, gibi mânevî kültür kurumları içinde beliren kültür değerleri, insanlar için birtakım vecibeler ortaya koyar. Bunlar, insanların boyunlarının borcu olarak gözönünde tutmak zorunda oldukları, birtakım ödevlerin yerine getirilmesini gerektirirler. Bir topluluk içindeki fertler, ancak bu çeşit

kurumlar, ve bu kurumlara bağı değerler açısından şahsiyet sahibi olabilir ve topluluk içindeki sosyal değerlerini kazanabilirler. Fertler, herkes tarafından kabul edilen tarihî, siyasî sosyal önemlerini, bu kurumlara bağı bulunan değerler açısından elde ederler. Tarihe mal olmuş şahsiyetler, her vakit, hukuk, devlet, ahlâk, ekonomi, sanat gibi kültür kurumlarındaki değerler açısından bir önem kazanmış, bu değerler karşısında bir tavır almış şahsiyetlerdir. Tarihe mal olmuş her real varlık, kültür çalışmaları ve bunun sonuçları üzerine tesir etmiş, kültürün gerçek akışı içinde gerçek bir değer taşımış olan varlıktır.

Real kültür, sürekli bir gelişme ve sürekli bir değişme gösterir. Tarihi oluş ve dinamizmde aslında kültürün bu sürekli değişme ve gelişmesinin bir sonucudur. Tarihi oluş ve akış içinde gözönünde tutulan real kültür, ayrı ayrı tarih çağları içinde, bir ayrı anlamın ifadesi olan ve ayrı bir değer taşıyan ayrı ayrı dereceler meydana getirir. Bunlardan her birisi, kendinden önceki devre içinden gelişir ve kendinden önceki devre üzerine temellenir. Bununla birlikte, gene de, kendinden önceki devreden ayrı bir hususilik ve kendine öz bir anlam taşır. O, aynı zamanda, kendinden sonra gelecek ve yeni bir değer açısından, yeni bir anlam taşıyacak yeni bir kültür devresini belirler ve bu yeni devrenin üzerinde gelişeceği bir zemin, bir dayanak olur.

Boylece, kültürün değişme ve gelişmesi, tarih sürecinin kendisidir. Her kültür olgusu, geçmişte temellenir. Her kültür olgusunu meydana getiren güdüler, bu kültür olgusunun gelişme gidişi ile ilgili olan safhalar içinde araştırılarak incelenebilir. Bununla birlikte, belli bir değer ve belli bir anlam taşıyan kültür kurumları, yalnız boyuna ve derinliğine araştırmalarla açıklanamaz. Kültür kurumlarının açıklanmasında tam bir kanaşa ulaşabilmek için, aynı zamanda, enine araştırmaların da yapılması, her

kültür kurumunun, aynı devirde, ayrı kültür çevreleri içinde ortaya çıkan öteki kültür kurumları ile olan ilgisinin de araştırılması lâzımdır.

Tarihi süreç, yalnız tek bir kültür çizgisi yönünde ilerleyen bir tek gelişme gidişinden ibaret değildir. Dünya tarihi içinde ayrı ayrı kültür çevreleri ile ilgili, ayrı kültür çizgileri yönünde gelişmeler vardır. Bunlar, zaman zaman birbirlerine karmaşır ve dolaşırlar. Böylece, ayrı ayrı kültür unsurlarının birleşmesinden yeni kültürler meydana gelir. Şu halde, tarihle ve kültürle ilgili çalışmalar, zaman ve mekân içindeki değişme ve karışmaları da gözönünde tutmak zorundadırlar.

Kültürle ilgili olan bütün kurum ve oluşumlar, insanlıkla, toplulukla ilgili bir değer açısından bir anlam taşıdıklarından, bir topluluğun bütün organları, bütün insanlar tarafından doğrudan doğruya bilinir ve kavranırlar. Kültür dünyasına bakan, bu dünyanın derinliğine dalan insan, gerek içinde yaşadığı devirdeki, gerek geçmiş devirlerdeki kültür eserlerini, kendi iç dünyasında, yeni baştan kurar ve yaşar. Bu eserleri, meydana getiren insanların, bunlara bağladığı değeri, bunlara dercettiği mânayı, duygu hayatının bütün nüansları içinde sezerek kavrar. Kültür hayatı, insanlar tarafından hep birlikte kavranan ve yaşanan mânalı realitelerle dolu bir hayattır. Buna karşılık tabiat, "yüce bir sükün örneğidir" (Dilthey) bizim dışımızda ve bize yabancıdır. Düşünebilen, her varlığa bir şey söyleyen, düşünmek kabiliyetinde olan bütün varlıklar tarafından, tam yahut eksik bir şekilde de olsa, hep birlikte, yaşanıp kavranabilen mânalarla dolu kültür gerçeklikleri karşısında, tabiat, bizim için dilsizdir. Tabiatı, insan, yalnız kendi fantezi gücü ile mânalandırır ve değerlendirir. İnsanlığın gerçek dünyası kültür dünyasıdır. İnsanın kendisi, hem bu dünyanın bir bölümü, hem de onun sırrına ermek, onu kavramak, anlamak için çabalayan zekâdır.

İLMÎ ARAŞTIRMALARDA VE YÜKSEK ÖĞRETİMDE EKİP ÇALIŞMASININ ÖNEMİ

Arif PAYASLIOĞLU

Bu yazımızda ilmî çalışma ve araştırmaların müessiriyet ve verimliliğini arttıracak bir teşkilatlanma şekli olarak "ekip çalışması" konusu üzerinde durmak istiyoruz. Aşağıdaki satırlarda açıklamaya çalıştığımız fikirler, daha ziyade meselenin önemi üzerinde dikkat nazarını çekmek amacını gütmektedir. Bu sebeple ne tam ne de kat'î ve nihai olmak iddiasını taşımamaktadırlar.

Ekip halinde çalışmaktan, aynı bir konu üzerinde araştırma yapan kimselele bunların kullandıkları vesitaların ve materyalin mümkün olduğu kadar eksiksiz, plânlı ve rasyonel bir şekilde bir araya getirilmesini ve faaliyetlerin devamlılık, intizam, işbölümü ve işbirliği esasları dairesinde toplu bir halde yürütülmesini anlıyoruz. Şüphesiz halen mevcut üniversite, enstitü, araştırma merkezi, resmî ve hususi cemiyetler v.s. gibi çok sayıda ve çeşitli teşekküllerin hemen hepsi, diğerleri arasında, böyle bir gayeyi de gerçekleştirmek amacını gütmektedirler. Ancak, kısa da olsa, tecrübe ve müşahedelerimize dayanarak söyleyebiliriz ki, halen mevcut müesseseler içinde bizim anladığımız mânada bir ekip çalışması gerçekleşmemektedir. Esasen başarılı bir ekip çalışmasının tahakkuku için mevcut usul ve teşkilatlanma şekillerini, etraflıca yeniden düzenlemek de gerekmektedir.

Ekip çalışmasının sağlayacağı başlıca avantajlar aşağıdaki şekilde hülâsa edilebilir :

1. Bilindiği gibi, hangi araştırma sahasında olursa olsun gerek konu üzerinde

toplulu ve aydınlık bir görüşe varabilmek, gerekse yeni gelişmelere yol açmak, ancak mevcut durumu bilmekle kabildir. Bir hukuk terimile bu husus, herşeyden önce halli lâzımgelen bir ön mesele teşkil etmektedir. Bu nokta gözönüne alınacak olursa doküman, eser ve vakia olarak araştırma sahasının ferdî çalışma imkânlarını geniş ölçüde aşan bir mahiyet arzettiği müşahede edilebilir. Bu geniş sahayı taramak, arasız müşahede altında bulundurmak, gelişmeleri takip etmek ve neticeleri toplu ve ahenkli bir şekilde elde etmek ancak etraflıca hazırlanmış bir plân dairesinde çalışan ve gerekli bütün eleman ve vasıtaları toplamış bulunan bir ekip tarafından başarılabılır.

2. Ekip çalışması, ekibi teşkil edenlere bir taraftan şahsen belirli ve mahdut bir noktada derinleşmek ve ihtisaslaşmak imkânını verdiği gibi diğer taraftan da, devamlı surette o konunun tamamlayıcısı olan bütün sahalarda ve bunların teşkil ettiği bütünü toplayıcı ve aydınlatıcı en genel cephesile temas gelmek imkânını da sağlar. Böylece derin ihtisaslaşmadan doğan bazı mahzurlar bertaraf edilmiş olacağı gibi, ihtisaslaşmanın inkâr edilemeyecek faydelerinden de vazgeçilmiş olmaz.

3. Ekibi teşkil edenler birbirlerinin görüş ve buluşlarından en kısa zamanda haberdar olurlar. Bunların topluca ve süratle münakaşalarını yapıp, mümkün olan ölçüde, sarıh ve müşterek neticelere varmak kabil olur.

4. Yeni elemanların çalışmaları ve

yetişmeleri ekip içinde hem çok daha muntazam ve verimli olur, hem de yakinen ve devamlı surette kontrol altında tutulabilir.

5. Ekip çalışması, lüzumsuz ve tekrarlarla dolu neşriyat ve münakaşaları önlemek, bunların dağınık ve rastgele olmasına ve zaman içinde uzun devrelere yayılmasına mâni olmak, muntazam, toplu ve eksiksiz arşivler vücutte getirilmesine imkân vermek, yerli ve yabancı benzer müesseselerle en başarılı ve verimli şekilde münasebete geçmek imkânlarını sağlamak, hülâsa çalışmaları her bakımdan rasyonel ve verimli bir şekilde teşkilâtlandırmaya imkân vermek gibi çok önemli avantajları da haizdir.

6. Araştırma ekipleri, belirli usul ve plânları, toplu ve tam arşiv ve dokümanları, mütehasıs elemanları sayesinde, geliş güzel ve icabettikçe kurulan istişarî ilim hey'etlerinin, fonksiyonlarını da çok daha verimli ve başarılı bir şekilde görürler.

7. Ekip dayandığı iş bölümü prensib sayesinde çeşitli vasıf ve kabiliyetleri olan elemanlarından en iyi istifadeyi de sağlar.

Şüphesiz ki, ekip çalışması ve bu çalışmaların organizasyonu ortaya bazıları çok önemli birtakım meseleler çıkarır. Bunlar arasında üzerinde bilhassa durulması gereken iki tanesi; ekip içindeki münasebetlerin gayet iyi ayarlanması ve plânlı ve ekip halindeki çalışmaların, ilmî faaliyetlerde son derece önemli bir rol oynayan yaratıcılığı körletecek bir yeknasaklığa müncer olmamasıdır. Diğer taraftan çalışma ekiplerinin kuruluş işletilbilmesi bazı meselelerin önceden ve iyi bir şekilde halledilmiş olmasına da bağlıdır. Maksada elverişli bir teşkilât ve çalışma plânının hazırlanması en başta gelir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi böyle bir plâna hâkim başlıca prensiplerin çalışmalarda intizam ve devamlılık, işbölümü ve işbirliği v.s. gibi gayeye en emin ve en rasyonel bir şekilde ulaşmayı sağlayacak esaslar olması gerekir. Bu statünün bilhassa, hem bütün olarak ekibi hem de

ferden onu teşkil eden elemanları belirli tekâmül programları üzerinden muntazam ve devamlı olarak çalışmağa sevk edici mahiyette olması şarttır; öyle ki, herhangi bir elemanın veya bizzat ekibin çalışmalarındaki bir aksaklık derhal kendini hissettirmeli ve ilgilileri otomatik olarak harekete geçirecek gereken tedbirlerin alınması neticesini vermelidir.

Ekip halindeki çalışmaların gerçekleştirilmesiyle ahenkli olarak, bilhassa aynı zamanda araştırma müesseseleri olması gereken yüksek tahsil müesseselerinde mevcut eğitim usullerinde de bazı değişiklikler yapılması gerekeceğine başlangıçta işaret etmiştik. Bu değişikliklerin başlıcalarını şöylece özetleyebiliriz :

Öğretim usullerindeki değişiklik talebelerin çalışma ve bilhassa araştırma faaliyetlerine gittikçe genişliyen bir ölçüde ve aktif bir şekilde katılmaları istikametinde olmalıdır. Esasen bu, bugünkü eğitim sistemi içinde de ulaşılacak istenilen başlıca hedeflerden birini teşkil etmektedir. Ekip çalışması mahiyeti itibariyle bu gayeyi hem teşvik eder, hem de ona ulaşılması imkânlarını arttırır. Filhalka muntazam ve plânlı şekilde çalışan ve araştırmalar yapan ekiplerin mevcut olduğu bir yüksek tahsil sisteminde bir hayli eskimiş ve talebenin pasif durumda kalmasında büyük rol oynayan ders takriri metodu asgarî hadde iner. Bunun yerini ekiplerin umumî müzakere ve münakaşalarını dinlemek ve onların çalışma plânlarına göre verilecek, doküman toplama, tercümeler yapma, anket gruplarında, mütalâaların tasnif ve tanziminde çalışma v.s. gibi, görevleri yapmak, ekiplerin genel çalışma plânlarına uygun olarak meseleleri gruplar halinde münakaşa etme ve hazırlama gibi usuller alır.

Nihayet, sözlerimize son vermeden önce, şuna da işaret edelim ki, ekip çalışması çeşitli ve bilhassa birbirine yakın ilim şubeleri arasında yakın ve verimli bir işbirliği sağlanmasında da önemli bir rol oynar.

TİYATROMUZU SARAN BUHRANLAR

Bahri SAVCI

Tiyatromuzun türlü buhranları var. Son aylar içinde Muhsin Ertuğrul bunların bazalarına dokundu. Çarelerini de gösterdi. Fakat Muhsin Ertuğrul'un yazıları, çok derin yankılar uyandırmadı. Bunun baş sebebi, belki; Muhsin Ertuğrul'un görüşlerinin bir Ankara gazetesinde çıkması, nihayet, ancak Devlet Tiyatrosu Dergisinde iktibas edilmesidir.

Fakat, böyle de olsa, önce Ankara sanat çevreleri bu fikirler üzerinde durmalı idi. Bu duruş, sonradan, İstanbul sanat çevrelerine de geçirdi. Lâkin olmadı. Ankara sanat dergileri ve sanat çevreleri, yetkili bir tiyatro adamımızın uyandırdığı fikirlere karşı ilgisiz kaldı. Demek ki, bu dergiler, bu çevreler, tiyatro konusunu henüz, gereği gibi ciddiye alamıyorlar. Duyguları, görüşleri buna henüz elverişli değil. Ankara'da, küçümsenemeyecek bir sanat yayını vardır. Sonra, bizzat tiyatro ile doğrudan doğruya ilgili sanat çevreleri vardır. Nihayet bir üniversite vardır. Bunların hepsi, Muhsin Ertuğrul'un ilk demeci Mart başlarında çıktığı halde, tiyatro mevsiminin kapandığı bu günlere kadar, tiyatromuzu saran türlü buhranlar üzerinde Muhsin Ertuğrul'un ileri sürdüğü fikirlere dokunmadılar. Oysa ki, Helikon Sanat Derneği bu konuda bir tartışma açabilirdi. Sanat Severler Kulübü de buna benzer bir faaliyet gösterebilirdi. En sonra, Üniversite Tiyatrosu, ya da bizzat Rektörlük, ya da ilgili bir fakülte, Türk tiyatrosunun türlü meseleleri üzerinde bir kollokyum düzenleyebilirdi. Çünkü, adı geçen iki dernek, tiyatro ça-

lışmaları yapan sanat kuruluşlarıdır. Muhsin Ertuğrul, tiyatro meselemizin bizzat Üniversitemizi ilgilendiren yönlerini de ortaya koyduğundan, Üniversitemiz de böyle bir kollokyumu benimseyebilirdi. Üniversitelerimizin uğraştıkları diğer kültür meselesi, tiyatro meselesinden ağır basmaz.

Bu yakınmadan sonra, asıl konumuza gelelim, Muhsin Ertuğrul'un ileri sürdüğü türlü buhranlar üzerinde kendi fikrimize işaret edelim.

Tiyatromuzda ilk görülen buhran; yerli eser, yerli yazar, yerli rejisör buhranı değildir, bizzat tiyatro anlayışındaki buhrandır. Biz tiyatroyu hâlâ göz yaşları döktüren facia, kasıkları çatlatan mudhike esprisinde anlarız. Tiyatroyu, hâlâ, beşerî haletlerin, psiko-sosyal davranışların birbirlerini geliştirerek takip eden müşahhas durumlar yolu ile ifadesi sanatı olarak görmekten uzağız. Kafamızda, başarılı eser, ya göz yaşı mihraklarımızı dürten; ya da, koltuk altlarımızı gıdıklayan eserdir. En başarılı icra da, hâlâ orta oyunundaki türlü ırk ağızlarını taklit eden icradır. Hâlâ anlamayız ki, orta oyunun, karagözün taklitleri, ırkların gülünç şive taklidi değil, mizaçların, karakterlerin, kendilerine mahsus ağızlar delâleti ile ifadesinden, yani gerçek tiyatrodan ibarettir.

Onun için, her şeyden önce, yurttan gerçek tiyatro terbiyesini verecek bir eğitim politikasına ihtiyaç vardır. Vakti, gerçek tiyatro eğitiminin baş yolu, baş aracı da, bizzat gerçek tiyatroyu halka sunmaktır. Fakat, bizce, bunun da en tesirli yolu, Üniversite ile tiyatroyu kaynaştırmaktır.

Üniversite ile tiyatroyu kaynaştırmak, Muhsin Ertuğrul'un işaret ettiği buhranların bir çoğunu çözmenin de yoludur: yazar, tenkitçi, rejisör yetiştirme işi, tiyatroyu Üniversite içinde ele almakla mümkün olacaktır. Çünkü, vakta, bu saydığımız hususlar, her şeyden önce "sanat faaliyetleri"dir. Yani, bir "duygu" işidir, duyguları yakalamak, yüceltmek, üstün kusursuz biçimler içinde belirtmek işidir. Onun için, her şeyden önce, bu hususlarda gelişmeğe elverişli kabiliyetlere ihtiyaç duyurur. Fakat insan oğlunun duygularını derinlemesine geliştirme işi de, bugün, eğitimden geniş ölçüde yararlanmaktadır. Bu eğitimin en elverişli yeri de, ancak Üniversite olabilir.

Sonra, yazarlık, tenkitçilik, rejisörlük birer duygu işi olduğu kadar, birer "düşünce" işidir de; insanın bütün beşerî yönünü düşünce yolu ile, bir düşünce vasatında değerlendirme, tefsir etme işidir de... Düşüncenin bir vakta olduğu çevre ise, gene, Üniversitedir.

Durumu bir kelime ile özetliyelim: yazarı ile, tenkitçisi ile, rejisörü ile ve nihayet bizzat "icra"sı ile gerçek tiyatroya ulaşmanın ve bunu halka sunmanın, yaymanın yolu Üniversitedir.

Böyle olunca, artık, Muhsin Ertuğ-

rul'un ayrı ayrı söz konusu ettiği yerli yazar, tenkitçi, rejisör buhranlarını, ayrı ayrı mütalâa etmeyip, hepsini birden ele almalıdır. Görmelidir ki: tiyatro yazarlığı, tenkitçiliği, rejisörlüğü "beşerî haletlerin, psiko-sosyal davranışların, birbirlerini geliştirerek takip eden müşahhas durumlar yolu ile ifadelendirilmesi, açıklanması" sanatı olan tiyatroyun üç görünüş yönünden ibarettir. Hepsisi de, "duyma", "düşünme", "insan beşeriliğini yakalama" inceliğine dayanır. Bu üç alanda adam yetiştirmek, her şeyden önce, bu inceliğe inme yollarını göstermeğe bağlıdır. Üniversite çalışma içinde yer alacak, bir "Tiyatro Enstitüsü"; Üniversitenin ümanistik bilgiler veren diğer dallarının da yardımı ile, "duyma" "düşünme", "insanın beşeriliğini kavrama" problemlerinin kurallarını, yollarını inceleyip verebilecektir. O zaman, piyes yazarlığı, tenkitçiliği, rejisörlüğü, istidatların hüdâyı nabitliğine dayanmayacaktır. Yani, bunların eyisi, bir tesadüf eseri olarak ortaya çıkmıyacaktır. Bir eğitimin sonucu olarak ortaya çıkacaktır.

İşte, aklımıza gelen bu sebepler yüzündendir ki, Muhsin Ertuğrul'un Tiyatro Enstitüsü fikrini tutuyor; fakat, bunun yerinin Üniversite olduğu görüşünü savunuyoruz.

MİMAR SİNAN

Nermin ABADAN

Sinan hakkında Almanca olarak neşredilmiş olan bir eserin tahlil ve tenkidi.

Başta İstanbul olmak üzere bellibaşlı Anadolu ve Rumeli şehirlerini birbirinden nefis camii, türbe, medrese, köprü v.s. gibi eserlerle süsleyen en büyük Türk mimarı, Koca Sinan'ın hayatı hakkında son zamanlara kadar şümüllü ve etraflı bir eser mevcut değildi. Türklerin Mikelanji'nı gerek batı âlemi gerekse vatandaşlarına tanıtmak şerefi ilk defa memleketimizde uzun yıllar boyunca mühim hizmetler ifa etmiş olan değerli mimar Prof. Dr. Ernst Egli'ye nasip olmuştur.¹ Aslen İsviçreli olan müellif şehircilik ihtisasından gayri türkoloji ve sanat tarihi ile de meşgul olmaktadır.

Garp âleminin Osmanlı İmparatorluğu'nun Kanunî Süleyman saltanatına isabet eden ihtişam ve debdebe devresi hakkındaki eksik bilgi hamulesini hesaba katan yazar, eserinin giriş kısmında Osmanlı İmparatorluğu'nun idarî bünye ve mekanizması hakkında esaslı izahat vermektedir. Bu arada Sinan'ın eserlerine de tesir eden Osmanlı devlet telâkkisi, âmme müesseseleri, devrinin mühim şahsiyetleri ve muhiti hakkında canlı bir tasvir yapılmıştır. Bilhassa İslâm dininin birleştirici idaresi altında gayet önemli farklılıklar arzeden Arap, Irak ve Türk sanat telâkkisi bahsinde yapılan tahlilde gayet ince hususlara temas edilmiş bulunmaktadır.

¹ Ernst Egli : "Sinan,, Der Baumeister osmanischer Glanzzeit. Mit 120 Abbildungen und Plänen. Mit Zeittafel und Literaturverzeichnis. Verlag für Architektur. Erlenbach. Format 18,5 x 24,5 cm. 140 S.

Prof. Egli'ye göre, Araplara İslâm âleminin tefekkür liderleri İranlılara şiir üstadları, Türklere ise mimarları gözü ile bakmalıdır. Bir Garpli olarak bu teşhisi yapan Egli, kanaatini şu gerekçe ile izah etmektedir: Türkler steplerde geçirdikleri uzun yıllar boyunca çadır resmini derin bir aşkla gönüllerine naksetmişlerdir. Bu çadır onlarda tatlı inhirafli bir kubbe taşıyan yuvarlak yapı tasavvurunu canlandırmıştır. Türk'ün en tatlı hayali en yüksek, en büyük ve en zengin bir çadır altında hükümdar olarak bir tahtda yer almak imkânı etrafında dolaşmıştır. Türkler için cihan zevahirden ibaret yalancı bir âlem olmayıp, meşakkatli yolculuklar ihtiva eden katı bir realite manzarasını arz etmektedir. Onun için gaye asla sadece fütihat yapmak veya bir kemer yahut tak inşa ettirmek değil, aksine emeğinin mahsulü olarak vücade getireceği emin, mestedici maddî bir muhit yaratmaktır. Bunun tahakkuku ise doğrudan doğruya fiil ve ameli gerektirmektedir.

Egli, Türk halısını da mütecessis bakışları altında buna benzer şekilde tahlil etmeğe çalışmaktadır. Dış âlemi iğbirar ve istihfaf duyguları ile karşılayan Araplar halı tezyinatında hendesî tecridler, zengin buluşlarla bezenmiş Arabesklerle iltica etmişlerdir. Sadık kaldıkları örnekler muayyen bir inad, hükümdarlık duygusu ve bir bakıma göre mantikî bir silsile temsil etmektedir. Buna karşı İranlılar tabiata yakın, insanı rüyalara sevk eden, füsün dolu İranesk örnekler kul-

lanıyorlar, Türkler ise realiteye sadık kalmakla beraber ifade dolu, cazib, mücessem bir kudreti açığa vuran Turanesk üslubuna sarılmışlardır. Böylece Türkler bakışlarını her zaman elzeme, zaruriye, net hatlar taşıyan yapılarla doğru çevirmiş bulunuyorlar. Türkün mekân dahilindeki tasavvuru da uçsuz bucaksız, engin bir boşlukla mikâbı, daire veya çadırı temsil eden külâh şekillerini karşılaştırmaktadır. Türke göre beşerin yaratıcılığı mutlaka maddî bir eserde gerçekleşmelidir. Bu idrak benliğinde silinmez bir şekilde derin izler hasıl etmiştir.

İşte Egli, bu tefsir tarzı ile Türk camii mimarisini Bizanslıların ucuz bir taklitçiliği eseri saymayıp, aksine bu sanatı Selçuk mimarisinin açmış olduğu çığırı takip eden bencil bir yaratıcılık hamlesinin tezahürü olarak karşılamaktadır. Türkler, Ayasofya'nın ikmalile arzulanıkları hayalin gerçekleştiğini idrak ettikleri zaman, mikâb ve kubbeyi şekil olarak çoktan tanıyorlardı. Esasen Ayasofya'yı gerçekleştiren Milet'li İzidor ve Anthemios Anadolu yarımadasında dünyaya geldikleri gibi, bu topraklı İran sınırlarına kadar karış karış dolaşmışlardır. Bu itibarla muazzam âbidelerin gerçekleşmesi uğruna azimkâr bir mücadeleye girişen Türk yaratıcılık azmi, Ayasofya kilisesinin inşası ile sadece tahrik edilerek 1453 te İstanbul'un fethi ile geniş bir faaliyet sahasına kavuştu.

Prof. Egli, bu mülâhazalardan sonra Sinan'ın şahsiyetini tebarüz ettirmeğe çalışmaktadır. Bu maksatla, eldeki çeşitli kaynak ve delillere istinaden Sinan'a izafe edilmek istenen menşelerin nevelerini bir bir sıralamaktadır. Milliyetçi gayretlerin bir neticesi olarak çeşitli milletlerin Sinan üzerinde hak iddia etmesi tabii olarak karşılanması gereken bir teşebbüstür. Ancak, Prof. Egli'nin de işaret ettiği veçhile bu teşebbüslerin hepsi dar zihniyetlerin mahsulüdür. Sinan'ın annesini babasının Arnavut, Hırvat, Slav

veya Avusturyalı olması, Anadolu steplerinde büyümüş olan Sinan'ın hüviyeti üzerinde aceba nekadardır müessir olmuştur? Prof. Egli'nin büyük inanç kudretile müdafaa ettiği tez şu esasta toplanıyor: Sinan'ın hristiyan aslından gelmiş olmasını inkâr etmekte hiçbir fayda yoktur. Aksine o devrin müslüman muhiti, Türk cemiyeti ve Osmanlı devlet telâkkisi bu çocuk üzerinde nekadardır nazif olduğunu müşahhas bir şekilde ispat etmiştir. Esasen fütihat ve siyasî başarılarla dolu olan bu devir nereden gelirse gelsin en asil ve kabiliyetli elemanları kendi dünya görüşünün mübeşşiri sıfatıyla sadrazam, şair ve sanatkâr olarak baştaçı etmiştir. . .

İşte genç Sinan bu müsait mânâvî atmosferde yetişti. Anadolu yaylasında gözüne ilk çarpan âbideler Kayseri, Sivas ve Niğde'de yükselen Selçuk eserleri, birbirinden nefis camii, kervansaray, kümbet ve türbeler olmuştur. Devşirmeden yeniçeri ocağına geçen, oradan Osmanlı İmparatorluğu'nun başmimarlık mevkiine intikal eden ve burasını elli yıl boyunca işgal eden Sinan, Anadolu'dan mülhem bir zihnî teşhizatla birkaç ömrü doldurabilecek kadar bol eserlerini yaratmağa muvaffak olmuştur.

Prof. Egli kitabında, Sinan'ın yaratmış olduğu sayısız eser arasında bilhassa türbelerle ismine izafe edilen 81 camiinden 22 sini mimarî üslûp ve özelliklerine göre esaslı bir tahlile tabi tutmaktadır.

Yazar, Sinan sanat hayatını üslûp farklılıklar arzeden dört devreye ayırmaktadır. Bunlardan birinci safhayı teşkil eden çiraklık devrinde (1539—1542) Sinan'ın inşa tarzı sade, stereometrik ve yapıcı bir üslûp taşımaktadır. Meselâ İstanbul'daki Mihrimah camisi. 1543—1546 zaman çevresini kucaklayan ikinci devrede Sinan kıymetli yapı malzemesi ve zengin tezyinat kullanmak suretile üslûbunu değişik bir istikamete doğru yöneltmektedir. İstanbul'daki Şehzade camisi ve türbesi 1547—1548 yılı üslûp in-

tikaline delâlet eden üçüncü devreye rastlamaktadır. Bu devrede tezyini sanattan yapıcı sanata doğru bir avdet sezilmektedir. Üsküdar'daki İskele camisi ve Hayrettin Barbaros türbesi 1548—1580 arasında geçen velût otuziki yıl ise üslûp bakımından son safhayı temsil etmektedir. Maddî, mânevî olgunluğa kavuşan Sinan bu devrede ferdin benliğine hâkim olan fikri, mekân dahilinde aksettirmeğe gayret etmiştir. Bu uzun devrenin belli-başlı eserleri arasında Süleymaniye, Edirne'deki Selimiye, Üsküdar'daki Şemsi Ahmet Paşa camisi, Kayseri'deki Ahmet Paşa camisi, Manisa'daki Muradiye camisi yer almaktadır.

Prof. Egli'nin ısrarla belirtmeğe çalıştığı diğer bir nokta Sinan'ın arazi, coğrafi mevkii gibi maddî güçlükleri yenmeğe çalışırken dahi her bir eserinin muayyen bir dünya görüşü, bir şahsî fikri temsil etmesi için cehid sarfetmesidir. Nitekim, yeni evlenen Mihrimah Sultan için inşa edilen Mihrimah camisinin kubbesinde Egli, aydın, çiçeklerle bezenmiş bir düğün çadırının havasını sezmektedir. Şehzade camii'nin içi ölüm karşısında insanın duyduğu derin çaresizliği ifadeye çalışmaktadır. Üsküdar'daki İskele camii'nin sütunlarla süslü dış avlusunda açılan emsalsiz manzarada Sinan tabiat güzelliğinde teşahhus eden ilâhî sureti tecessüm ettirmek istemiş, böylece ebediyet tasavvurunun mücerret olduğu

kadar müşahhas vasıtalarla ifadeye çalışmıştır.

Prof. Egli, bir yandan Sinan'ın eserlerinde gizli olan fikir cevherini araştırırken, öte yandan büyük üstadın eski Türk yapı geleneği ile Bizans mimarisine karşı duyduğu bağlılığı da unutmamaktadır. Egli, Sinan'ın yaratıcı gayretlerinde Bizans'ın şekil zenginliğine olduğu kadar eski Türk mimarî ana şekillerine daima avdet ettiğini ve aralarında mesut bir eklektik vücade getirdiğini belirtmektedir.

Egli, eserinin son kısmında sanat-kârın çeşitli teşebbüslerinin tesadüflere bağlanamayacağını da ifade etmektedir: "Sinan'ın çeşitli camilerinde girişmiş olduğu üslûp ve şekil değişikliği tesadüfî sayılamaz. Sinan sadece kendisini ilham eden fikri ifadeye kavuşturmak için değişik vasıtalar seçmiştir."

Eserin son kısmında Sinan'ın çağdaşlarından Mustafa Saî tarafından vücade getirilmiş olan Tezkeretül-Bünyan'ın Almanca tercümesi de mevcuttur. Bu eserde Mustafa Saî, köca Sinan'ın vücade getirdiği bütün eserleri tesbit etmiş bulunmaktadır.

Kuşe kâğıdı üzerinde 120 nefis fotoğraf ve plânla süslenmiş bulunan bu eserin batı âlemine Osmanlı rönesansının bu emsalsiz üstadını daha iyi tanıtmaya, daha çok takdir etmeğe yardım edeceğine hiç şüphe yoktur.

EĞİTİM SİSTEMİNDE REFORM HAREKETLERİ VE FRANSIZ EĞİTİM SİSTEMİ İÇİN HAZIRLANAN REFORM PROJESİ

Birçok memleketlerde eğitim müessesesi ve usulleri, cemiyetin değişen ihtiyacı ve bünyesinin bir makesi olmaktan ziyade yıllar boyunca yerleşip kökleşmiş anane ve alışkanlıkların damgasını taşırlar. An'nenin yarattığı bir nevi dokunulmazlık yanında, eğitimin mahiyeti icabı önemli bir muhafazakârlık unsuru da ihtiva ettiği düşünülürse çok defa zamanın şartlarına uygun düşmediği açık olan eğitim sistemlerinde ne sebeple esaslı reform hareketlerine girişilememiş olduğu veya yapılan reformların beklenen neticeleri vermediği kolaylıkla anlaşılabilir. Eğitimin bünyesinde sakladığı bu muhafazakârlık karakteri, onun zaruri olarak maziye yönelmesinden ileri gelmektedir. Bilindiği gibi eğitim bir bakıma cemiyetin kendisini muhafaza etmesini sağlayan bir müessese olarak tarif edilir. Şu mânâda ki, cemiyetin muayyen bir zamanda sahip olduğu fikrî ve ahlâkî kıymetlerle teknik bilgiler, eğitim yolu ile müteakip nesillere nakledilmektedir. Hernekadar eğitim yolu ile genç nesillerin fikrî kabiliyetlerinin geliştirilmesi de hedef tutulmakta ve bu suretle beşer bilgi ve kültürünün tekâmülü sağlanılmak yoluna da gidilmekte ise de, şüphe yok ki, eğitimin bir numaralı fonksiyonu herşeyden evvel mevcut bilgi ve kıymetlerin istikbale nakli olarak kalmaktadır. İşte eğitim bu mânâda maziye yönelmiş, onun muhafaza ve idamesini sağlamak gayretinde olan bir faaliyet şeklinde tecelli eder ve bînetice muhafazakâr bir karakter taşır. Eğitimin bu nakil vechesi bilhassa iptidai cemiyetlerde belirlidir. Filhakika antropologlarca yapılan incelemeler bu hakikatı açıkça ortaya koymaktadır. Buna karşılık fert ve cemiyet olarak tekâmüle büyük önem veren topluluklarla eğitimin

tabiatında mevcut bu muhafazakârlık karakterine karşı onun yaratıcı cephesini de geliştirmek için özel bir gayret sarfedilmektedir. Artık açıkça anlaşılmuştur ki, mektep hayatı, hemen daima, sür'at zaman ve zemine göre değişen bir mesafe ile takip etmektedir. Hemen her yerde rastlanan mektepte edinilen bilgilerin hayatta kifayetsiz kaldığı, hayatın mektepe uymadığı, tahsil görmüş kimse-lerin çalışma hayat ve muhitine adapte olmakta güçlükler çektikleri gibi şikâyetler, bu sosyolojik hakikatin halk dilindeki ifadeleridir. Bunun gibi çoğu defa rastlanan ve çalışma hayatının başlangıcını teşkil eden stajlar, meslek hayatı sırasında zaruri görülen kurslar v.s. gibi müesseseler de aynı realitenin yarattığı zaruretlerdir. Sosyal değişimin gittikçe süratlenen bir tempo takip ettiği ileri ve modern cemiyetlerde, bu mesele bir kat daha önem kazanmakta ve eğitim müessesesi ve usulleri bu tempoya ayak uydurmadığı ölçüde gerginlik ve huzursuzluklar da artmaktadır. Problemin bu cephesi, hemen münhasıran mevcut eğitim sistemlerinin sosyal ve teknik gelişmeyi takip etmekteki yavaşlığı ile ilgilidir. Bunun yanında ve en az bunun kadar önemli olan ve yine klâsik eğitim müessesesi ve metotlarının bünyesinden doğan bir mahzur daha mevcuttur: Bu da klâsik eğitim usullerinin, sıhhatli bir tekâmülün zaruri şartını teşkil eden fikrî melekeleri ve yaratıcılık kabiliyetini geliştirmekte kifayetsiz olmayışıdır. Kalabalık sınıflar, talebeyi pasif durumda kalmaya mahkûm eden öğretim usulleri, "tek kitap" sistemleri, kütleli ve mekanik imtihan şekilleri, diploma ve unvan için tahsili teşvik eden inanç ve düzenler, üniversiter karakteri haiz yüksek eğitim müessesesi-

lerinin muhtariyeti ve ilmî hürriyeti üzerindeki çeşitli tahdit ve baskılar, muhakkak ki, yaratıcı kabiliyetleri geliştirmekten ziyade köleştirmek istikametinde tesir etmektedirler.

Klâsik eğitim müessese ve usullerinin bütün bu ve buna benzer mahzurlarına karşı birçok memleketlerde çeşitli tedbirler alınmış ve alınmaktadır. Bu tedbir ve çareler, mevcut eğitim sisteminin yukarıda kısaca temas ettiğimiz iki ana mahzuruna muvazi olarak, başlıca iki grupta toplanma temayülünü göstermektedirler: Tahsili hayatın zaruret ve ihtiyaçlarına adapte etmek suretiyle, onun hayatı daha yakından takip etmesini sağlamak ve bu suretle tahsil ötesi huzursuzluklarını asgari hadde indirmek; ve mevcut usulleri sıhhatli bir tekâmülü gerçekleştirecek yaratıcı kabiliyetleri geliştirmeye imkân verecek şekilde islâha gayret etmek... Muasır cemiyetin ihtiyaçları ve gelişme istikametlerine uygun olarak bu konularda alınan tedbirler müşahhas olarak bilhassa şu noktalar etrafında toplanmak temayülünü göstermektedirler :

1— Tahsilde bulunan gençlerin kabiliyetlerini, mümkün olduğu kadar genç yaşlarda tayin ederek bunları o yaşlardan itibaren kabiliyetli oldukları sahalarda hazırlamak,

2— Çeşitli kademelerde teknik tahsile önem vermek ve klâsik tahsil müesseseleri yanında bir seri teknik tahsil müesseseleri vücuda getirmek,

3— Klâsik tahsil müessese ve metotlarını beşerî vasıflar ve fikrî melekeleri geliştirecek şekilde islâh amacile gereken tedbirleri almak.

Aşağıda açıkladığımız zaman görülecektir ki, bu ana noktalar yakın zamanlarda Fransız Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan eğitim reformunda belirli bir şekilde yer almaktadır.

Fransız eğitim sisteminde yapılması tasarlanan reformun esasları, Eğitim Ba-

kanlığınca yapılan araştırmalar sonunda tesbit edilmiş ve geçenlerde Eğitim Bakanı M. Jean Berthoin tarafından basına açıklanmıştır¹.

Hazırlanan bu reform projesinin bilhassa üç ana esas etrafında toplandığı belirtilmektedir. Bunlar :

1— Önemli değişikliklerle bakalorya usulünün muhafazası.

2— An'anevi orta öğretim şeklini değiştirmeksizin 11-13 yaşlar arasında bir "deneme" devresi ihdası.

3— Mesleki eğitimin prestijinin yükseltilmesi zımnında gerekli tedbirlerin alınması.

Bu esasların muhteva ve mahiyeti şu şekilde açıklanmaktadır: İlk tahsil 6-11 yaşlar arasında aynen muhafaza edilmektedir. Bu tahsil mecburidir ve tedricen 16 yaşa kadar uzatılacaktır. 11-13 yaşlar arasında talabelerin müstakbel tahsil sahalarını tayin için bir "deneme ve mesleki yönelme" devresi ihdas edilmektedir. Orta okullarda bütün öğrenciler için müşterek ve matematik, Fransızca, yaşayan diller ve elişleri derslerini muhteva olacak genel bir program tatbik edilecektir. Bu genel program yanında ayrıca üç alternatifi olan bir deneme programı bulunacaktır. Bunlardan A programı daha ziyade klâsik, B programı modern ve teknik ve C programı da ilk okulda edinilen bilgileri takviye edici ve muhite adapte olma kabiliyetlerini geliştirici bir mahiyet taşıyacaklardır. Bu eğitim sonunda 13 yaş civarında öğrenciler bir imtihana tabi tutulacak ve bu imtihan neticelerine göre genel veya mesleki bir tahsile devam etmeleri tekarrür edecektir. Bu imtihan neticelerine göre, öğrenci şu dört yoldan birinci takip edecektir :

1— Klâsik, modern veya nazari-teknik, an'anevi genel tahsile devam etmek,

¹ Bu reform projesinin esasları hakkındaki bilgi "Le Monde," selection hebdomadaire,,; huitieme année (1955) - No. 344, 19-25 Mai 1955 Sh. 5 den alınmıştır.

2— Uzun devreli bir mesleki tahsil görmek; bu tahsilde üç yıllık bir öğrenim kalifiye işçi, dört yıllık öğrenim teknik eleman, beş yıllık öğrenim teknik mütehassis ve nihayet altı yıllık bir öğrenim de yüksek mütehassis teknisyen olmak imkânını sağlayacaktır.

3— Kısa devreli mesleki tahsil; bu tahsili görenler mütehassis işçi olacaklardır.

4— Tamamlayıcı ilk tahsile devam; bu öğrenim 16 yaşına kadar devam edecek ve öğrencinin ilk okul bilgilerini takviye ve onu, muhitinin şehir veya köy olmasına göre pratik hayata hazırlıyacaktır.

Böylece 16 yaşından sonra sadece klâsik veya meslekî bir tahsil görmek için yeterli oldukları sabit olan öğrenciler tahsile devam edebileceklerdir. Bunlardan umumî tahsil görecekler klâsik, (lâtince veya yunancadan birini okuyarak), modern (fen dersleri iki ve yabancı yaşayan dil yahut fen dersleri ve takviyeli tek bir yabancı dil) ve teknik-nazari (fen dersleri, bir yaşayan yabancı dil, endüstri kur pratikleri veya iktisadî ilimler ve bir yabancı dil) branşlardan birinde okumak suretile orta öğretimi ikmal edeceklerdir. Bu tahsilin hitamında (takriben 17 yaş civarında) öğrenciler bakaloryanın birinci kısmına girebileceklerdir.² Böylece klâsik bakalorya sistemi muhafaza edilmekle beraber, esaslı birtakım değişikliklere tabi tutulmaktadır. Bu değişiklikler, daha ziyade Fransa'ya has bir karakter taşıdığından burada üzerlerinde durmuyoruz. Yalnız şu kadarını söyleyelim ki, hazırlanan projeye göre yüksek öğrenime devam etmek isteyip de, herhangi bir sebeple umumî orta öğrenime devam edememiş olanlara mahsus olmak üzere, yüksek tahsil müesseseleri giriş imtihanları alacaklar ve bu gibilerden muvaffak olanlar için bakalorya vermiş olma mecburiyeti aranmayacaktır. Ayrıca uzun devreli teknik ve meslekî tahsil görmüş olanlar da bir umumî kültür imtihanı geçirmek suretile yüksek öğrenime bakalorya mecburiyeti olmaksızın devam edebileceklerdir.

Devletin burs vermek suretile, talebelere yapacağı yardımlar hususunda düşünülen tedbirler de, bazı temayülleri göstermesi bakımından, enteresan bir

mahiyet taşımaktadır. Filhakika bakanın verdiği izahattan anlaşıldığına göre devlet sadece kabiliyetli ve aynı zamanda memleketin ihtiyacı bulunan tahsil branşlarındaki öğrencilere yardım edecektir. Binnetice, fen öğretimi yapan müesseselerle buralarda okuyan talebelere yapılan yardımlar arttırılacak buna mukabil edebiyat ve hukuk fakültelerine yapılan yardımlar esaslı şekilde azaltılacaktır.

Reform projesinin ihtiva ettiği bütün bu hususlar başlangıçta temas ettiğimiz genel temayüllere geniş ölçüde tetabuk etmektedir. Filhakika unvan, prestij ve diploma için klâsik tahsil müesseselerine olan tehecümü azaltmak, işçiden âlime kadar gerek pratik gerekse nazari sahada teknik tedrisata verilen önem, tahsili erken yaşlardan itibaren kabiliyetler istikametinde sevk etmek hattâ kabiliyetsiz addedilenlere ilk tahsili müteakip hiç tahsil imkânı vermemek gibi esaslar bu konuda bariz birer delil teşkil etmektedirler. Mamefih bu reform projesi münasebetiyle aşağıdaki noktaya işaret etmek de kanaatimizce yerinde olur.

Fransa, bilhassâ ikinci cihan harbindenberi karşılaştığı müşküller içinde eğitim probleminin önemini açıkca idrak etmişti. "Büyük devlet" olmak iddiasının, bu mesele ile olan kesin ilgisi bilhassa belirlidir. Ancak yukarıda ana hatlarını verdiğimiz projenin meseleye tesadüf ettiğimiz bazı tefsirlerde alkışlanmasına rağmen, çekingen bir yaklaşma olmaktan ileri bir mahiyet taşıdığını sanmıyoruz. Bu görüşümüzde ne dereceye kadar haklı olduğumuz, projenin bakanlar kurulunda ve meclisteki müzakeresi sırasında belli olacaktır.

A. P.

¹ Bakalorya usulünün muhafazasında en önemli amil olarak şu sebep ileri sürülmektedir. klâsik orta öğretimi ikmal eden öğrencilerin tamamını umumî, anonim, yeknesak ve herkese açık bir imtihana tabi tutmak, muhtelif orta öğretim müesseselerinden mezun olmuş öğrencilerin hayatları boyunca mezun oldukları liselerin damgasını taşımalarına ve bu suretile millet içinde farklılık ve gruplaşmalara yol açacağı gibi iş verenleri personel seçmekte müşkül bir duruma da düşürecek ve orta tedrisat müesseseleri arasında haksız rekabet, ihtilaf ve kıymetlendirmelere de yol açacaktır.

SOSYAL İLİMLERDE GELİŞMELER

Teknik sahadaki şaşılacak derecede geniş ve süretli terakkinin, sosyal ve siyasî bünyede değişiklikler yaratması tabiidir. Devrimizin ekonomik ve kültürel hayat ve münasebetlerinde de ihtilâller yaratması mukadder olan bu muazzam değişiklikler gözönünde tutulmaksızın, cemiyetimizin gelişim istikameti bilinip kestirilemez. İnsanlık, modern dünyamızdaki değişiklik gelişim ve mekanizmasını sadece müşahede ile yetinemez. Millî ve enternasyonal hayat sistemlerinin dayandıkları bu tahavvüllere hâkim kanunların bilinmesi, bunların mümkün mertebe kontrol edilmesi de şarttır.

Bu kontrol ve takip ise, ancak müsbet veya manevî ilimler delâletile sağlanabilir. İlmî araştırmalarda iş ve metod birliği yolundan, milletler arası ahenkli, istikrarlı bir sosyal ve siyasî hayat nizamı kurma hedefini güden UNESCO idealinin hakikî kudret potansiyeli işte bu gerçeğe dayanmaktadır. UNESCO merkez teşkilâtının bilhassa sosyal ilimler sahasındaki zengin neşriyatı da, bu inançtan kaynak olmaktadır.

UNESCO teşkilâtınca sosyal ilimler metod ve muhtevası üzerindeki araştırmalara, exakt ve müsbet ilimlere nisbetle, daha geniş ölçüde yer verilmesi sebepsiz değildir. Bir kere sosyal ilimlerin, müstakil bilgi dalları halinde gelişimi, diğerlerine nisbetle geç olmuştur. Hattâ bu gün de bu tekâmül, son merhalesine ulaşmış sayılamaz. Diğer yandan sosyal ve siyasî bünyedeki değişiklikler, tesirlerini daha ziyade sosyal ilimler sahasında gösterirler. Nitekim "Atom devri", sosyal ilimler metodoloji ve muhtevasında kendine has derin tesirler icra etmekten hail

kalmıyacaktır. Bu tesirlerin, sosyal ilimler bünyesinde ne gibi değişiklikler yaratacağını bugünden tayin ve tesbite imkân yoktur.

*

Bilindiği üzere sosyal ilimleri, müsbet ilmin tecrübe ve müşahede metoduna dayanan bir bilgi bütünü halinde kurma teşebbüsü Fransız filozofu Auguste Comte (1798—1857) a aittir. John Stuart Mill'in yarısı lâtince yarısı yunancadan alındığı için "rahat bir barbarlık" eseri saydığı "sosyoloji" terimini de ilk kullanan o'dur.

Ancak Auguste Comte, spekülâtif metafizik düşünce sistemine karşı bir tepki olarak kurmak istediği sosyoloji içerisine ahlâk, hukuk, iktisat, hattâ felsefe gibi, insanların topluluk halinde bütün maddî manevî münasebetlerini kavrayan bilgi dallarını sokmuştur. Bu halile sosyoloji, müsbet ve toplu bir ilim olmaktan çıkıp, bir cemiyet felsefesi vasfına liyakat kazanmıştır. Bu sebeple Simmel gibi bazı sosyologlar, sosyolojiyi mefhum itibarile daraltıp, sadece cemiyet hadiselerinin tetkikinde yardımcı bir müşahede metodu haline getirme lüzumunu duymuşlardır.

Bir çok müellifler, Comte ve Spencer tarafından temsil edilip, insan cemiyetinin bütün mazi ve halini tetkik mevzuu yapan XIX. yüzyıl sosyolojisine, "ansiklopedik sosyoloji" adını vermektedirler. Gerçekten bütün sosyal ilimlerin sentezi olan böyle bir bilgi dalı, hem sistematik hem de tarihî metodları benimseyerek kendinde kanunları ve kıymetleri tayin yetkisi görüyor ve insan nizamları ile tabiat kanunlarını müteradif sayıyordu. İngiltere ve Fransa'da çok rağbet kaza-

nan bu görüş, Almanya'da taraftar bulamadı.

Nitekim Almanlar sosyoloji tâbirinin kullanılmasından titiz bir ihtiyatkârlıkla kaçınmışlardır. XIX. yüzyılda Almanya'da meselâ Simmel ahlâktan, Jhering hukuktan, Lazarus milletler psikolojisinden, Wagner iktisattan sosyolojik metodlar dahilinde bahsetmişler, fakat sosyoloji tâbirini ağzlarına almamışlardır. Almanya'da siyaset, devlet hukuku, umumî devlet nazariyesi, maliye ve saire gibi, cemiyet ve devlet hayatının çeşitli safhaları ile ilgili ilim dallarını, daha ziyade devlet, cemiyet veya siyaset ilimleri umumî adı altında toplama temayülü hâkim olmuştur.

Böylece sosyolojinin hukuk, iktisat siyaset ilh. sosyolojisi gibi, çeşitli kısımlara ayrılması XX. yüzyılda "analitik sosyoloji" mefhumunu yaratmıştır. Analitik sosyoloji, ansiklopedik sosyolojinin, cemiyeti bütün fenomenlerle izah ve insan tarihinin mânâ ve değerini aydınlatma iddialarından sıyrılmıştır. Böylece analitik sosyoloji, sosyal ilim dallarından biri olma davası ile yetinmektedir.

XX. yüzyılın, daha doğrusu birinci dünya harbinin başlangıcındanberi, Almanya'da da "Sosyoloji"yi, bu ad ile hususî, müstakil bir ilim olarak kurma temayülü kuvvetlenmiştir. Max Weber'in sistematik ve tarihî metodları birleştiren ve sosyal hayatın bütün safhalarını aydınlatan dahiyane etüdleri, din sosyolojisi, hukuk ve iktisat sosyolojisi ilh. kabilinden bilgi dallarının Almanya'da istiklâl ka-

zanmalarını mümkün kılmıştır. Hans Freyer'in "gerçeklik ilmi olarak sosyoloji" parolası, ilk defa Alman üniversitelerinde müstakil sosyoloji kürsülerinin tesisine yol açmıştır.

Birleşik Amerika'da sosyoloji ilim ve tedrisatının en geniş ölçüde Max Weber'in tesiri altında olduğu inkâr götürmez, Amerikan ilim adamları da bunu her vesile ile teyid ve kabul etmektedirler. Ancak Amerikalılara has pragmatist düşünce, Birleşik Devletler de sosyal ilmi öğretim ve araştırmaların daha ziyade pratik neticeler istihsaline müteveccih bir istikamete yönelmesini davet etmiştir. İstatistikten faydalanarak anket usulünün tatbiki ve çeşitli zengin vakıflarla hususî teşebbüsün cömert malî yardımları ile muhtelif sosyal çevrelerde yapılan geniş sondajlar, tatbiki bakımdan çok istifadeli neticeler sağlamaktadır. Avrupa ve Asya'da hiç bir memleket, bu konuda Birleşik Amerika'nın imkân ve vasıtalarına sahip değildir.

Buna karşılık Almanya'da sosyolojik araştırmalar, daha ziyade idealizm prensipinin hâkimiyeti altında kültür ve tarih felsefesi ile işbirliği halindedir. Bunun en canlı örneklerinden birini Alfred Weber'in 1950 de ikinci tabı yayınlanan "Kültür sosyolojisi ile kültür tarihinin izahı" eseri teşkil etmektedir. Hattâ Almanya'da "Gerçeklik ilmi olarak sosyoloji" cereyanının öncüsü Hans Freyer'in de 1955 de neşrettiği "Devrimizin nazariyesi" adlı eserile sosyal hâdiselerin akışını, tarih felsefesi görüş ve metodu ile kavrama geleneğine döndüğü görülmektedir.

Y. A.

RESİM İNANIŞLARI

Malik AKSEL

Herhangi bir bütünden kopmuş parçanın bütünle ilgisi kesilmiş değildir. Bütünün her çeşit özelliğinin onda görülebileceği gibi insan vücudundan ayrılan en küçük parçalarda dahi onun ruhundan birşeyler bulunacağı düşüncesi zihinlerde yer alır. Saçlar, tırnaklar vücudun bittikleri son noktalar olduğundan onu hülâsa ettiklerini inanırlardı. Hattâ (Miratı ibret) denilen tırnaklara bakıp geleceği görenlerin bulunduğu söylenir. Bu yüzden insan vücuduna bağlı olan her şey üzerinde gizli kuvvetlerin varlığı düşünülürdü ki bu aynı zamanda bütünlük duygusunun doğmasına —bir bakımdan— vesile oluyordu. Gölge ile madde arasında batıl bir inanış olsa da sihri bağlantılar görenler sade iptidailer değil aynı zamanda okumuş ve medeni insanlarda bulunmaktadır. Bugün bile halk arasında saçlar, tırnaklar zaman zaman gizlenir öteye beriye atılmaz. Yabancı ruhların bunlarla uğraşacağından korkulur. Hattâ geceleyin tırnakların bir ağaç dibine, ocak başına saçılması cinlerin şeytanların orada toplanmasına, oyunlar oynamasına vesile olacağı itikadı halk masallarında da yer almıştır.

İnsan vücudunun her parçası bütünüün özetidir. Maddî bağlılıklarla beraber manevî bağlılıkları da sağlarlar. Her bölümde cüvut tamlığının aksisedası, aynası bulunur.

Her parça bütüne bağlı olduğundan ona baş eğer. İnanışı ile sade insan bedeninden ayrılan parçalarla değil onun kullandığı eşya ile de ona tesir edileceği hattâ fenalık edileceği düşüncesi unutulmuş bir inanç değildir. Nitekim ruh âlemi ile madde âlemi arasında bağ hiç bir zaman kopmayan bir bağlıdır.

Eş inanışına göre insanın eşyasına

dahi kendi varlığı sinmiş sayılır, bu sebepten ruhu, gövdenin resmi sayanlara, sihirbazlara, tılsımcılara kanaanlar halâ ötede beride görülür.

Her insanda bir ikinci ben bulunduğu ve bunun zaman zaman gövdeden ayrılarak uzaklara ulaştığı düşüncesi aydınlık, karanlık gibi iki anlayışı, iki yaşayışı hatırlatır. Nasilki düşünenle düşünülen şey arasında bağlılıkyolu ile tasvir-den mânaya siretten suretevarıldığı gibi herhangi bir surete bakmakla aslına bakmak gibi bir mânada çıkarılır.

Bu hususta din bilginleri bile güzel bir surette ihtirasla bakmayı kendisine bakma şeklinde kabul ederek bunu günahların günahı saymışlardır. Çünkü bir insanın kendisi resmine yerleşmiştir. Ruh u oraya girmiştir. Nasıl ki bir kimsenin üzüntüsü diğer insanlara geçerse veya bulaşırsa fertlerin de toplumla olan bağlarında aynı ruhu bağlantılar yer alırlar. Bundan dolayı sihre, tılsıma inananlar için herhangi bir kimsenin resmi veya benzeri hatta resmi de onun vücudunun bir parçası olmasa da onun gölgesi onun bir ekidir, eşidir onda kendinden birçok şeyler vardır.

Resim gözü kalma imrenme işine bir vesile teşkil edebilir. Bu işte gözden çıkan zehirli bir ışın ile meydana gelir. Bu sebepten imrenilecek şeylerin orataya konmamasına veya onlara remzi bir takım kırler siyahlıklar konmasına ve meselâ gelinlerin yüzlerinin örtülmesine güzel şeylerin kapanmasına önem verir. Çünkü resim aslınu temsil ettiğinden buna yapılacak herhangi bir hareket aslına yapılmış sayılırdı.

Resmin sihirli yollarda kullanılması âdeti tarihin yazılmadığı çağlara belki ilk insanlara ulaşır. Resimli tılsım yapılmı-

diği gibi bunun zıddı tılsım da bozulurdu. Yahut da bundan kurtulunurdu. Göz, el işaretleri muskalar kötü niyetlere karşı kordu. Nitekim Alaca Höyük'de bazı eski evlerin kapılarında, ocak başlarında kırmızı aşı boyalı el işaretlerine rastlandığı kadar gene buna benzer işaretler de ötede beride görünürdü. Oturulan yerin savunmasını, içeriye kötü ruhların girmemesini sağlardı.

Benzerler arasında sihirli bağlantılar görenler resimle aslı arasında sadé ruhi değil maddî bir bağın varlığı kabul edirdi. Bu adeta ikiz kardeşlerin şekil ve mizaçlarının çokluk birbirine benzemesi gibidir. Nasıl ki bunlardan birinin duyduğunu diğeri de duyuyorsa resimle papılacak tesirlerle de sahiplerinin duygulu olacağı sanılırdı. Eski masallar, resmin ne derece önemli bir tılsım olduğunu güzelce belirtmektedirler. Çünkü bir güzelin resmini gören bir kimsenin bu derece aklının başından gitmesi, dağ, taş demeyip sahraları dolaşması, devlerle savaşması bin türlü zorluklarla karşılaşması, bütün bunlar sadece mübalâğa, hayal sanatının oyunları değil resmin sihir ve tılsım vasıtası olduğunun en kesin işaretleridir.

Bir diğeri bakımdan da resme gösterilen üstün hayranlığın izlerini puta taparlığın İslâm dini içinde gizlenmiş değişmiş kalıntıları şeklinde mütalâa etmekte yanlış bir tefsir sayılmaz. Yahut bunları puta tapmanın müslüman kılığa girmiş şekilleri halinde görmek...

Bu sebepten eskiler bu gibi şekillerin tesirlerinden kendilerini kurtarmak için resimlerin gözlerini oyarlar, yüzlerini karalarlar, boyunlarını çizerler böylelikle bunların zararsız bir hale geleceklerine inanırlar. Yani insanlara bakmalarına, onları görmelerine onlarla meşgul olmalarına karşı korlar.

İnsanları koruyan resim ve heykellerde vardır. Bugün dahi birçok yerlerde kale kapılarında gördüğümüz ejderler, kanatlı buğalar, yılanlar, arslanlar şehre kötü ruhların girmesine engel olurlar.

Bunlar insanların, şehrin bekçisidirler. Dersim, Diyarbakır kalesinde, Urfa kapısında kakma çivilerle işlenmiş koç başını temsil eden kabartmalar Akkoyunlu, Karakoyunluların taştan, demirden muskalarıdır.

Muhakkak ki eski insanı olduğu kadar yeni insanı da idare eden içlerindeki bir başkalarıdır. Bunlar görünmedikleri halde insanları inanmadıkları şeylere götürürler. Ona bağlarlar. Bu başkası gece aynaya bakmak günahdır derse insan inanmasa dahi azçok onun tesiri altında kahr.

Resimlerin de sahiplerinin birer eşi veya iki olduğuna inananlar resimle sahibinin ikileştigini veya çoğaldığını sanırlar. Bundan dolayı eski insanlar arasında resimden kaçanların sade dinî sebeplerden kaçtıklarına inanmak doğru değildir. Bu bakımdan insanı temsil eden has isimler gibi resimler de yabancıya açılmaz, bu suretle düşmanın hatta dostun eline geçmemesine dikkat edilirdi.

İnsanlar daha nelere inanmamışlar, nelerde kendilerine düşman kuvvetler görmemişler. Hatta suda görülen hayalin bile kendi ruhu olduğuna kananlar bile bulunmuştur.

İptidâî insan resimden korktuğu kadar onu bir tapınak sayar. Onun koruyuculuğuna da inanırdı, ona sınırdı. Nitekim sembollerden kuvvet alma fikri daha çocuklukta kendini gösterir. Küçük bir çocuk yalnız bir odada kalmadan korktuğu zaman odanın bir köşesine babasının bastonunu veya resmini korlar. Loğusa bir kadının tek olarak odada kalması da âdet değildir. Kimse yoksa buraya kapı arkasına bir süpürge yerleştirilir.

Güzel sanatları yaratan insan oğludur. Gene bu insan oğlu kendisine zarar verecek şeylerin başında güzel sanatları görmüş, sanat yapıcıları yanında bir de put kırıcılar çağı yaratmış, bir zaman sanata düşman olmuş ona iyi gözle bakmamış bir zaman da kendini onu himayesinde görmüş ona sığınmış, ona tapmıştır.

DENİZİN SERVETLERİ

Gerald WEND

Tercüme eden :
Hasan F. YAZICI

— Su basıncının cm^2 başına takriben 90 kg olduğu 1000 m. derinlikte küçük ve vahşi balıklar karanlık ve soğuk bir dünyada yaşarlar. Gıda kifayetsizliği yüzünden boyları 10 cm. yi geçmez. Şayet böyle bir balık daha az derin sularda dolaşırsa yüzme keselerindeki gazlar genişler; neticede balık hafifler ve hareketlerini kontrol edemiyerek patlayıncaya kadar deniz sathına doğru fırlatılmış olur. Derinliklerin bu çeşit mahlûkları her an “yukarı düşmek” tehlikesi ile karşı karşıya bulunurlar.

— Dünyanın en yüksek tepesi olan Everest’i Pasifikteki Marianne çukuruna daldırmak imkânı olsaydı, tepe noktası deniz yüzünün takriben 2 kilometre altında bulunurdu! Güneş ışığı Okyanusun ancak üst tabakalarına nüfuz edebilmektedir.

Bizi saran deniz:

Kara ve deniz, beşeriyetin iki büyük servet kaynağıdır. İnsanoğlu yüzyıllardan beri bu kaynakları araştırmış, bunlar da ona zenginliklerini teslim etmişlerdir. Fakat, İnsan karada yürümek imkânına maliktir; beslenmek ve giyinmek için üzerinde ziraat yapabilir, ondan yakacak, maden, inşaat taşı çıkarabilir... Yeryüzünün bazı bölgeleri çok kurak, çok soğuk olmaları, veya içerlerine çok zor girilebilmelerine rağmen, dünyanın büyük bir kısmı, binlerce seneden beri üzerinde oturan insanoğluna sıcak kabul gösterir. Son yüzyıl esnasında coğrafyacılar yeryüzünü tetkik etmişler ve kaynaklarını en iyi şekilde kullanmak imkânlarını araştırarak haritasını hemen hemen tamam olarak çıkarmışlardır.

Deniz için durum başkadır. Onun geniş sıvı kütlesi hiçbir barınak, hiçbir istinat noktası arz etmez. Bir vakitler, üzerinde maceralar arayan Fenikeliler ve Polinezyalıların, onu aşan Kristof Kolumb’un çok cesaret ve maharet sahibi

olmaları icabetmişti. Onun muhteşem güzelliği misafirperver değildir ve asla katı olarak fethedilmeğe imkân vermez.

Denizin oynak sathı oldukça iyi bilinmektedir; fakat hazineleri, hiçbir insanın yaşayamayacağı esrarengiz derinliklerinde saklı bulunuyor. Hayat denizde başlamıştır; ve yine orada, başka herhangi bir yerdekinden daha zengindir. Bu sebeple Dünyanın nüfusu arttıkça ve yeryüzü kaynakları tükendikçe denizin işletilmemiş servetleri insan zekâsının karşısına âcil bir problem olarak meydan okurcasına çıkıyor. İnsanları yeni hazineler keşfine doğru yöneltmek hususunda Oseanografya (Okyanuslar İlimi) Coğrafyayı takibetmektedir.

Zaman gibi, deniz de herkesi ilgilendirir. İsviçre, Avusturya, Çekoslovakya, Macaristan, Bolıvyaya, Paraguay, Afganistan ve Rodezya gibi birkaçı müstesna, deniz bütün memleketleri çevreler. Ada ve yarımadalarda yaşayanlar (İngiltere, Yunanistan, Norveç, Danimarka, Japonya...) bütün tarih boyunca denizle olan

en sıkı bağlarını muhafaza etmişlerdir.

Meselâ, 20 milyon Filipinliden hiç-biri denizden 125 kilometre uzakta oturmamaktadır. Nüfusun ekserisi kıyılar civarında yaşar. Sahillerinin toplam uzunluğu 18.960 kilometre olan Filipinler 7100 adadan müteşekkildir. Yüz ölçümleri 300.000 kilometre karedir. Fakat, Filipin denizleri altı defa daha büyük (1.700.000 km² lik) bir sahayı kaplar. Böyle milletler denizi bilirler, besi ve ticaret bakımından ona tabidirler. Bununla beraber, kıyılar civarında dar bir şerit istisna edilirse, denizler serbest bölge sayılırlar ve hiç kimseye ait değildirlere; bu hususta ortaya çıkan meseleler gibi, denizlerin servetleri de, esas itibariyle, milletlerarası bir karakter taşımaktadır.

Deniz, yeryüzünün dörtte üçüne yakın bir kısmını kaplar. Denizlerin toplam olarak 360 milyon kilometre karelik bir sahayı işgal etmelerine mukabil, karalar, 26 milyon kilometre kareden daha azı ekili olmak üzere, 150 milyon kilometre kare kadardır. Bu suretle, hayat membaı olan güneş ışığının %72 sine yakın kısmı denizler üzerine isabet eder; ve bu ışığın bugün insanınluna yaptığı başlıca hizmet, deniz sathındaki suları buharlaştırması, bu suretle de bulut teşekkülüne ve kara üzerine yağmur düşmesine imkân vermesidir. Sulara nüfuz eden güneş enerjisinin büyük kısmı ise sadece denizleri ısıtır, insanlar için başka fayda sağlamaz. Dünyada bundan daha büyük bir enerji israfı mevcut değildir.

Denizin derinlikleri ve su hacmi :

Kara parçasından farklı olarak, Okyanus, erişilebilen üç boyuta maliktir. Deniz, sadece geniş olmakla kalmaz, aynı zamanda derindir ve derinlikleri de erişilemez cinsten değildir. Kıt'alar civarında az derin sular bulunmakla beraber, en derin denizaltı sahalarının derinlikleri en yüksek dağların irtifalarını aşar. Dünyanın en yüksek dağı olan Everest tepesini Pa-

sifik Okyanusundaki Marianne (Maryan) çukuruna daldırmak mümkün olsaydı, tepe noktası deniz sathının hemen hemen 2 kilometre altında bulunurdu. Zira, Everest'in denizden yüksekliği ancak 8.882 metre olduğu halde, Okyanus'un derinliği bu çukurda 10.863 metreyi bulur. Bütün dünyada Okyanus'un ortalama derinliği de takriben 3.800 metredir.

Böyle bir sahayı böyle bir derinlikte örten Okyanus'un su hacmi muhayyilenin fevkindedir. Gerçekten, bu hacim 1.378 milyon kilometre küptür. Halbuki, Okyanus'ta bir damladan başka bir şey olmayan 1 kilometre küp su, yaşayan bütün insanların 2 mislinden fazlasını içine alabilecek bir hacmi doldurur. Yahut, bu 1 kilometre küp su, herbiri 10 metre uzunluğunda ve 20 metre küp kapasiteli olan sarnıç vagonlara doldurulmak istenseydi 50 milyon vagona ihtiyaç hasil olurdu; ve bu vagonlar 500.000 kilometre uzunluğunda bir tren teşkil ederlerdi. Bu trenin saatte ortalama 50 kilometrelik hızla seyrettiğini farzederseniz, bütün vagonlar önümüzden ancak bir yıl ve 52 günde tamam olarak geçebilirdi! O halde, deniz, boyutları ve insanın ihtiyaçları bakımından pratik olarak hutsuzdur.

Deniz suyunun ihtiva ettiği maddeler :

Deniz sadece su değildir, sudan daha çok, başka şeydir. Erimiş halde muazzam miktarlarda malzemeyi, yağmur ve akarsuların kara kısmından kopardıkları kaya parçalarının erimesinden hasil olan maddeleri ihtiva eder. Beher kilometre küp deniz suyunda 34 milyon ton adı tuz bulunur. Ayrıca, halen sınaî olarak denizden istihsal edilen mağnezyum ve brom gibi başka madenler de mevcuttur. Deniz suyu eriyik halinde altın ve demir ihtiva eder; ve belki de karadaki maden filizleri tükendiği vakit insanlara başka madenler de arzedeabilecektir. Fakat deniz suyu içinde erimiş halde bulunan madenlerden

en önemlileri nebatların büyümesine elverişli olan ve insanların toprağı mümbitleştirmek için kullandıkları maddelerdir. Her kilometre küp deniz suyunda nitrat şeklinde 180 ton azot, 54 ton fosfor ve 432.000 ton potas mevcuttur. Asıl önemli olan cihet, bu madenleri deniz suyundan istihsal etme imkânları değil, fakat bunların mevcudiyetinin zengin ve mebzul bir denizaltı bitki nevinin inkişafını kolaylaştırmalarıdır. Bundan daha mühimi de şudur ki, deniz suyu kara atmosferinden 20 ilâ 30 defa daha fazla miktarda ve erimiş halde karbon dioksit gazı ihtiva eder. Nebatlar karbon dioksit gazı, su, güneş ışığı ve bazı mümbitleştirici maddenlerin yardımıyla yaşarlar. İşte, Okyanus bütün bunları ihtiva eder, muazzam bir nebatî üremeye sahne olur ve bu bitkilerle beslenen kalabalık bir hayvan nevinin barındırır.

Deniz mahsulleri:

Nebatların güneşe olan ihtiyaçları ve güneş ışığının büyük derinliklere nüfuz edememesi dolayısıyla, Okyanus'un karanlık diplerinde bitkiye ya hiç veya hemen hiç tesadüf edilemez. Ekseri bitkiler deniz sathı civarında yaşarlar. Yıllık bitki istihsalini tam olarak ölçmek mümkün değildir; ancak, eksperler bu miktarı deniz sathının hektarı başına takriben 46 ton olarak tahmin etmektedirler. Bu değer karalardaki bitkilerin yıllık ortalamasından yüksektir. Ayrıca, denizlerin yüzölçümü karaların yüzölçümünü hayli aştığı için, Okyanus'un toplam bitki istihsalı kıt'alarından çok daha büyük olur. Üstelik bu istihsal, kuraklık devreleriyle, fırtına, yahut diğer tabii afetlerle asla inkıtaa uğramaz, ve aynı zamanda insan faaliyetinden de tamamen müstakildir. 360 milyon kilometre karelik bir saha üzerinde, kilometre kare başına ve yılda 4.600 tonluk bu görünmez, fakat muntazam yeni bitki istihsalı tabiatın marifetleri içinde belki en şayanı dikkat olanıdır.

Bu şekilde husule gelen nebatların çoğu mikroskopiktir ve yine mikroskopik büyüklükte deniz hayvanları tarafından istihlak olunurlar. Her iki mikroskopik varlıklar plânktonu teşkil ederler ve küçük balıklara yem olurlar. Bu balıklar da daha büyük olan hemcinslerini beslerler. Plânktonun bir kısmı denizin dibinde bulunur ve yerde sürünen hayvanların gıdası olur. Nebat ve hayvan artıkları, neticede, denizin dibinde, istikbalde petrol membaı olacak organik bir birikinti vücade getirirler.

Deniz, aynı zamanda, miktarı ve ağırlığı tahmin edilemeyen muazzam bir balık nüfusunu barındırır. Bu kütle muhakkak ki kilometre kare başına yılda istihsal edilen 4.600 tonluk plânkton miktarı ile mukayese edilebilecek büyüklüktedir. Bununla beraber, her yıl Okyanus'ta kilometre kare başına ancak 70 kilogram balık avlanıyor (hektar başına 0,7 kg.). İnsanoglunun denizdeki gıda maddesi kaynaklarından henüz çok cüz'î miktarda istifade ettiği aşikârdır.

Maamafih, balık avı her yıl dünyaya 25 milyon ton (balinalar da hesaba katılırsa %10 fazla) ağırlıkta deniz mahsulü temin etmektedir. Bu toplamdan istiridyeye ve istakoz fasilesinin kabukları ile yağ veya gübre imalinde kullanılan, yahut hususî olarak yetiştirilen balıkların beslenmesine yarayıp büyük miktarlara varan balıkların ağırlıklarını çıkarmak gerektir. Geriye, istihlak için yılda, takriben 10 milyon ton balık kalıyor...

Yeryüzünde yaşayan 2 milyar 400 milyonluk nüfus için bu sayı şahıs başına yılda ortalama 4 kilogramlık bir gıda maddesine tekabül eder. Şu halde, senede vasatî olarak her fert takriben 500 kilogram gıda maddesi istihlak ettiğine göre, balıklar ve denizin diğer mahsulleri insanın beslenmesine %1 den az bir nisbette iştirak etmektedir. %18 protein, %5 yağlı madde ihtiva eden ve kilogram başına 1100 kalori veren balık sihhî ve

ucuz bir gıda olduğu için, istihlâki geniş ölçüde artırılması temenniye şayandır. Böylece görülüyor ki, istihlâk bakımından olduğu gibi, istihsal noktai nazarından da Kürremizin bir çok milletleri kendi kıyıları civarında insanların pek muhtaç oldukları kıymetli kaynaklara malik bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Ziraat Teşkilâtına göre, denizler insana bugünkünden çok daha fazla gıda maddesi temin edebilir; ve lâkin, balık istihsalinin inkişafına mâni olan belli başlı engellerden biri talebin kifayetsizliğidir. Bu talep azlığı kısmen ekonomik ve ticarî sebeplerle izah edilebilir. Fakat, bu kifayetsizlik aynı zamanda ve büyük ölçüde, peşin hükümlerden ve beslenme tarzlarındanki alışkanlıklardan olduğu kadar deniz mahsullerinin besleyici kıymetlerinin bilinmemesinden de ileri gelir. Faaliyet sahalarını büyütme maksadiyle, balıkçı gemilerine motor takmak ve balığın bulunduğu yerleri tesbite müteallik metodları inkişaf ettirmek suretiyle balık avı randımanını hissedilir derecede yükseltmek mümkündür. Fakat, herşeyden evvel, balıkların âdetlerini, Okyanus'ta bir arada hayat süren sayısız cinslerin aralarında mevcut münasebetleri iyi bilmek, en vahşî olanları imha ederek tercih edilen cinsleri "yetiştirmek" lâzımdır. Balıkavının pratik bakımından ıslahı, hakikatte Oseanografyanın araştırmalarının ortaya koyduğu daha geniş meselelerin ancak bir cephesini teşkil eder.

Okyanuslara ait araştırmalar :

Deniz biyolojisi uzun müddet, ekseriya hükümet müesseseleri veya nususî laboratuvar ve müesseseler tarafından idare edilmiş çok cazip ve meraklı tetkik mevzuu olmuştur. Bu müessese ve laboratuvarlar arasında Monako Prensinin tesis etmiş olduğu (Musée Océanographique), Amerika Birleşik Devletlerinde Kaliforniya'da (La Jolla Carnegie Müessesesi), Rockefeller Tesisinin kurmuş olduğu

(Wood's Hole Oceanographic Institution) zikredilebilir. Ayrıca, İngiliz gemisi Challenger'in (1872—1876), İsveç gemisi Albatross'un (1942—1948) seferleri gibi geziler tertibedilerek denizin derinlikleri ve buraların sakinleri uzun uzun araştırılmıştır. Fakat şimdi anlaşılmiş bulunuyor ki, denizin sistematik bir şekilde tetkiki, ortaya koyduğu bütün karışık fizik, kimya, biyoloji ve jeoloji meseleleriyle, milletlerarası bir problem teşkil etmektedir.

Oseanografya bizzat okyanusları inceler; muhtevalarını, atmosferle olduğu kadar kayalar, rüsuplar ve kıyılarla münasebetlerini araştırır. Sıvı kütlelerini ve bunların terkipleriyle hareketlerini, ihtiva ettikleri geniş biyolojik organizmalar heyetini, aynı zamanda atmosferdeki değişikliklerin, rüzgârların, güneş ışığının tesirlerini, Okyanus akıntılarının devesini tetkik eder. Bundan başka, Okyanusun dibini, jeolojik evsafını, tarihini ve devirler boyunca birikmiş kalm rüsup tabakalarını da inceler. Esasen Okyanusların dibi milletlerarası bir tetkike konu teşkil etmiş bulunmaktadır. Bu teşebbüs, Milletlerarası İlim Birlikleri Konseyi Oseanografya Karma Komisyonunun himayesindedir. Bu Komisyon dünyanın her tarafında yapılan bu nevi araştırmaları koordine edecek bir Milletlerarası Açık Deniz Konseyinin teşkil edilmesini tavsiye etmiştir.

1952 de Hind-Pasifik Balıkçılık Konseyi, Oseanografya araştırmaları konusunda milletlerarası bir işbirliği programı teklif etmiştir. Bu programda, araştırmalara iştirak edecek bütün laboratuvarlar ve gemilerin tam bir listesinin meydana getirilmesi; mevcut bütün donelerin ve yayımların derlenmesi; Okyanusla ilgili araştırmalara teşebbüs arzusunda olan hükümetler nezdinde bir danışma servisinin ihdası derpiş edilmiştir. Bu danışma servisi, başlıca Oseanografya konusunda UNESCO ile, bu ilimlerin balıkavına tatbiki hususunda da FAO ile işbirliği

şamli tetkik seferleri yanında, kıyılar ciyaparak bütün milli programları koordine edecektir.

1953 kasımında, 8 nci Pasifik İlim Kognresi münasebetiyle bir mütchassıslar komitesi, Hind-Pasifik bölgesinde milletlerarası bir Okyanus araştırmaları teşkilâtının kurulması imkânlarını tetkik etmek üzere Manilla'da, UNESCO'nun Müspet ve Tabii İlimler Şubesi Müdürü Prof. Pierre Auger'nin başkanlığında toplandı. Bu komite kurulacak teşkilâtın UNESCO ve FAO'nun müşterek himayelerinde bulunmasını ve esas görevinin deniz servetlerinin rasyonel olarak işletilmesine imkân verecek temel doneleri toplamak olmasını tavsiye etmiştir.

Görülüyor ki, küremizin meçhul kalmış son büyük bölgeleri de gün geçtikçe daha iyi araştırılıp tanınmaktadır. Prof. Piccard'ın dalma cihazı ile yaptığı ihti-

varındaki denizaltı hayatını müşahede etmek, yahut uzun müddet su altında kalan batmış gemilerin etrafında arkeolojik hazineler araştırmak üzere, derinliği az olan sularda oksijen tüpleriyle mücehhez olarak serbestçe yüzen amatörler tarafından tertiplenen mütevazi seferler de vardır. Fakat denizin hakikî hazineleri kıyılarda ve dalgalardan uzakta bulunmaktadır. Bu hazineler, miktarı durmadan yükselen bir nüfusun istifadesine yarayabilecek geniş gıda stoklarını ihtiva ettiği gibi bir milyar veya daha çok sene evvel hayatın zuhuru esrarını da saklamaktadır. Kara, insanoglunun annesi olarak telâkki edilmekte ise de Okyanus, hayatın doğuşunu görmüştür. Kara, sırlarını büyük ölçüde ifşa etmiş bulunuyor. Fakat deniz sırrını açıklamağa ancak şimdi başlamaktadır.

Çeviren H. F. Y.

Y A L N I Z L A R

Bölsem geceleri ikiye
Duyar mısınız
Ben doğsam gün yerine
Susar mısınız

Duvarlar ötesinde saklı herşey
Duvarlar yalnız
Bitti raksı ülkelerin
Alınız

Sefer mi var
Uluorta başka dünyalara
Bir yavru güvercin gibi düşünceleri
Sahnız

Bilsem ki
Ağaçlar tek
Denizler daha derin ötelerde
Gökler yalnız

Bölsem ikiye
Ters-yüz edip geceleri
Ellerim
Duyar mısınız?

Abdullah Rıza ERGÜVEN

BİZ VE İLİM DÜNYASI

François LE LIONNAIS

Okuyucularımıza: Sizleri Müsbet ve Tabii ilimler alanında ilgilendiren sualleri bize göndermeğe davet ediyoruz. Bu sualleri cevaplandırmak, gerekli dokümanları elde etmek veya yetkili müesseselerle temasınızı sağlamak hususunda elimizden geleni yapmağa çalışacağız. Bazı hallerde kesin bir cevap vermek imkânsız veya sorulan sual münakaşa konusu olan bir mevzuata ait olabilir. Bu yüzden, sorulan bütün sualleri cevaplandırmayı üzerimize almıyoruz. Maksadımız, istifade edemediğiniz veya haber almamış olabileceğiniz araştırma imkânlarını sizlere temin etmektir. Suallerinizi şu adrese göndermeniz rica olunur: Kültür Dünyası, İlmî sualler servisi, Unesco Türkiye Millî Komisyonu, 273, Atatürk Bulvarı Ankara.

SUAL:

Ekvator'dan biri soruyor: "Hollandalılar denizden kazandıkları ve ziraata tahsis ettikleri toprakların tuzunu nasıl giderebiliyorlar?"

CEVAP:

Gerçekten, bu şekilde denizden kazanılan topraklar tuza doymuş durumdadırlar. Tuzlarını yavaş yavaş almak için bu topraklar üzerine tatl su sevk edilir. Esasen tuz miktarı da fazla değildir: bir kaç yıl zarfında bu tuz tulumbarlarla ırmaklara verilebiliyor, yahut denize iade edilebiliyor. Bu ilk devre esnasında, büyük baş hayvanların beslenmesine yarayabilecek bazı dayanıklı bitkiler ekilir. Tuz, giderilir giderilmez bu otların yerine başka cins bitkiler ekilir; öyle ki denizden kazanılan toprak, bu usulle, yavaş yavaş her çeşit ziraate elverişli hale getirilir.

Ayrıca, suya kalsiyum ilâve edildiği takdirde tuzun zararlı tesirlerinin azaldığı görülmüştür. Bu sebepten, bazı hallerde toprak, bir kalsiyum bileşiği olan alçı taşı ile gübrelenir.

Bundan başka Hollandalılar, bilhassa ırmak ağzılarının teşkil ettikleri koy ve körfezler civarında bendlerden sızan tuzlu su ile de mücadele etmek zorunda kalırlar. Bu sızıntıları önlemek için, böyle koyları ve körfezleri bendlerle çevirip yavaş yavaş tatl su gölleri haline getirmeyi düşünüyorlar.

SUAL:

"Canlı varlıkların ölmeden dayanabilecekleri en düşük sıcaklık ne kadardır?"

¹ Tardigradlar, örümcekler gibi 8 ayaklı küçük hayvanlardır.

² Rotiferler, su içinde yahut rutubetli yerlerde yaşayan mikroskopik kurtlardır.

CEVAP:

Bu sıcaklık pratik olarak mutlak sıfırdır; yani teorik bakımdan mümkün olabilen en düşük sıcaklıktır. Bu da, suyun donma sıcaklığı olarak kabul edilen sıfırın altında takriben 273 Celsius (santigrad) derecesidir.

1950 de, Paul Becquerel, demir şapı (demir ve potasyum sülfat) tozu içerisine tardigrad¹ ve rotiferler² gömdü. Bu hayvanlar, her safasında ikiye saat olmak üzere iki kere mutlak sıfırın altında 0,05 santigrad dereceden daha küçük sıcaklıklara maruz bırakıldılar. Hattâ sıcaklık biran, mutlak sıfırın üstünde 0,0075 dereceye düşmüştü. Normal sıcaklığa getirildikten 2 saat sonra bu hayvancıkların tekrar faal duruma geçtikleri ve üreme iktidarına eriştikleri görüldü.

SUAL:

"Solak çocukları sağ ellerini kullanmağa zorlamalı mıyız?"

CEVAP:

Solak olmak küçük bir mahzur teşkil eder. Zira, sosyal hayat sağ ellerini soldan daha iyi kullananlara göre tanzim edilmiştir. Biz dikkat etmeyiz amma solaklar bunu iyi bilirler. Onlar, sofrada bıçağı tabağın solunda çatalı ise sağında bulmayı, telefon ahizesinin kordonunu sağ taraftan sarkıtmayı³ tercih ederler. Cezve ağzlarının sağda bulunmasını ve böylece sapını sol el ile tuttukları

³ Sağ ellerini soldan daha iyi kullananlar ahize kordonunu sola sarkıtırlar. Çünkü ahizeyi sol elle tutup numarayı sağ elle çevirirler; solaklar da bunun aksini yaparlar.

cezveyi daha kolay boşaltabilmeyi ne kadar isterler. Kısaca, simetrik olmayan herşey onlar için küçük bir sıkıntı doğurur.

Fakat bu sıkıntı, sol yerine sağ ellerini kullanmağa icbar etmek suretiyle kendilerine tahmil edilen sıkıntıya nisbeten pek küçüktür.

Sağ elini iyi kullanan kimsede üstün rolü oynayan beynin sol tarafıdır, çünkü bu kısım, vücudun sağ tarafının hareketlerine kumanda eder. Solak insanda ise üstün rolü beynin sağ yarısı oynar. Sinir sistemimizde bu kadar esaslı bir düzeni değiştirmeye kalkmak ciddi ruhî teşevvüşler doğurmak ihtimalini ortaya çıkarır ki bunların zahiri ârazî ekseriya sinir tikleri, kekemelik ve bazan da mühim bir zihni gecikme oluyor.

O halde, çocuklarımızı bırakalım, sol ellerini serbestçe kullansınlar. Çocuk terbiyecileri şimdi, büyük insanların kabiliyetlerini göstermelerine hiçbir zaman engel teşkil etmemiş olan solaklığı gidermeğe artık uğraşılmamasını tavsiye etmektedirler.

“Leonardo da Vinci”yi şüphesiz en şöhretli solaklar arasında saymak gerektir. Doğumunun 500 üncü yıldönümünde Paris’teki ilim müzesi (Palais de la Découverte) onun şerefine bir sergi tertip etti. Zira, “La Joconde” tablosunun ressamı, aynı zamanda çok geniş bilgili bir âlim ve benzeri bulunmaz bir teknisyendi. Bu sergiyi ziyaret edenler, orada teşhir edilen matematik, botanik ve mekaniğe ait yazmalarını bir ayna yardımıyla okumağa çalışmışlardır. Çünkü, Leonardo da Vinci bu yazmaları sağdan sola doğru yazmıştı ki bu tarz yazı, solak bir kimseye çok daha kolay gelir.

Ve, acaba, kemanının yayını sol eliyle tutmaktan menedilseydi bugün “Paganini” ismini bilir miydik?

SUAL:

Belçika Kongosundan soruluyor: “Fransa’da Devlet Hastahanelerinde, ana rahmindeki bir çocuğun cinsiyetini, gözlerde veya vücudun başka yerlerinde zuhur eden bazı belirtilere göre tayin etmeğe imkân veren testler yapıldığı doğru mu dur?”

CEVAP:

Eski bütî inanışları modern bir şekilde istismar eden bazı şarlatanlar, hastaların gözlerini basit bir muayeneye tabi tutarak pek çok hastalıkların teşhisine imkân bulunduğunu iddia etmek suretiyle yeni bir tıp tekniği ortaya çıkarmışlardır. Bu iddiaların aslı yoktur ve ellerdeki çizgilerin tetkikinde olduğu gibi, hiçbir kıymet ifade etmezler.

Buna mukabil, gebe bir kadının tükürük ve göz yaşının tetkiki bazı hormonların mevcudiyete-

tini ortaya koyabilir ve bu hormonların tanınması ve dozajlarının tesbiti rahimde gelişen çocuğun cinsiyetini tayine imkân verebilir demek, gerçeği ifade eder. Bu testin faydası, gebeliğin üçüncü veya dördüncü ayında, yani doğumdan oldukça uzun bir zaman evvel bir cinsiyet teşhisi yapmayı mümkün kılmasıdır.

Burada, henüz başlangıç safhasında bulunan bir etüd bahis konusu edilmekle beraber, neticelerinin çok ümit verici olduğunda da şüphe yoktur.

SUAL:

“Ne zamandanberi insanlar sun’î olarak yağmur yağdırabilmektedir?”

CEVAP:

13 kasım 1946 da Langmuir ve Schaeffer büyük bir bulutun (kümüülüs) içine karbon dioksit karı püskürterek sun’î kar yağdırmışlardı. Ertesi yıl, gümüş iyodür kullanmak suretiyle ilk defa olarak sun’î yağmur olayı gerçekleştirildi. Şimdiki halde, sun’î yağmur tekniği lâboratuvar safhasından çıkması olmakla beraber, henüz devamlı olarak müracaat edilebilecek mertebeye de erişmiş değildir.

Çeviren: H. F. Y.

SUAL:

Fas’ta münteşir “Agadir” gazetesi müdürlüğünden soruluyor:

“— Güneş ufkun arkasında kaybolurken çok kısa bir an görülen (Yeşil Işın)ın, yani yeşil flüoresans olayının sebep ve şartlarını bize izah eder misiniz?”

CEVAP:

Deniz kenarında berrak, bulutsuz ve sakin bir havada güneşin batışı seyredilirse güneş yuvarlağının ufkun gerisinde tedricen kaybolduğu görülür. Işığın kırılması olayı, umumiyetle güneş dairesinin yuvarlaklığını bozar, onu az veya çok yassılaştırır.

Gurubun sonuna doğru, güneş gittikçe incelen ve daralan kırmızı bir doğru parçası şekline müncer olur. Sadece bir leke gibi görüldüğü anda Dünyaya parlak ve saf zümrüt yeşili son bir ışın gönderir.

Bu olayı bilhassa deniz kenarında temaşa etmek şansı fazladır; sebebini biraz sonra göreceğiz. Bununla beraber, arazinin açık olduğu her yerde, meselâ bir dağın tepesinde, yahut bir kum gölünde de aynı şekilde bu “yeşil ışını” görmek kabildir. Hattâ bazan bu meşhur “yeşil ışın” tam güneş doğarken temaşa edilir. Bu takdirde aşikâr olarak bu olayı güneşin son ışınları değil, fakat ilk ışınları meydana getirmektedirler.

Yeşil ışını görebilmiş olanlar daima bu harikulâde manzara karşısında şaşırılmışlardır. Hattâ Fransız muharriri Jules Verne romanlarından birine konu ve başlık olarak bunu seçmiştir.

*

Yeşil ışın, tezat yoluyla husule gelmiş subjektif bir renk gibi telâkki edilerek izah edilmek istenmiştir. Gerçekten, malûmdur ki, muayyen bir müddet parlak kırmızı renkli ışık veren bir cisme dikkatle bakılır ve sonra nazarlar derhal beyaz bir perde üzerine tevcih edilirse bu perdede aynı şekli haiz, fakat yeşil renkte bir cismi temsil eden bir hayal görülür. Burada psikofizyolojistlerin göz yorulması ile izah ettikleri bir göz aldanması olayı vukubulmaktadır. Fakat, yeşil ışın halinde bu teoriyi kabule imkân yoktur. Zira, o takdirde aynı hâdisenin günün herhangi bir anında görülebilmesi icabederdi ki, tecrübe bunu teyidetmemektedir. İyi bir izah tarzını, optikte pek iyi bilinen iki olayın, ayrılma (ışığın kırıcı bir vasat tarafından renklere ayrılması olayı) ve soğurmanın (ışığın massedilmesi olayı) bir arada vaki olması hipotezinde aramak icabeder.

Güneş tam ufku üzerinde iken, yani, râsıtın gözünden zemin (veya deniz) sathına çizilen teğetin tam üzerinde bulunduğu vakit gönderdiği beyaz ışık demeti bir prizmadan geçmiş gibi renklere ayrılır. Her renkte ışın, birbirine eşit olmayan miktarda kırılır ve böylece elde edilen tayfin renkleri gök kuşağında olduğu gibi, şu malm sırayı takibeder :

Mor, lâcivert, mavi, yeşil, sarı, turuncu, kırmızı. Görülüyor ki, yeşil renk bu tayfin ortalarında.

Öyle bir an gelir ki tayfin aşağı kısmı, kırmızı turuncu ve sarıdan müteşekkil kısmı, çok kırıldığı için göze kadar gelemmez, arz tarafından tutulur. Buna mukabil, en son kaybolan üç renk, —yeşil, mavi, mor—, müşahidin gözüne doğru gelmeğe devam ederler. İşte bu sırada, mavi ve moru durduran ikinci bir olay husule gelir. Bu olay, atmosferin şeffaflığını bozmamak şartıyla havadaki su buharı fazla olduğu nisbette mükemmele varan bir şekilde cereyan eder. Bu sebeple de Yeşil Işını deniz kenarında müşahade etmek şansı fazla olur. Su buharı semanın normal rengiyle intibak eden mavi ve mor ışınları yutar. Neticede, müşahidin gözüne doğru vaki olan bu renk yarısında yeşil muvaffak olur. Çünkü, daha küçük dalga boyundaki rakipleri difüzyon (yayıma) suretiyle ortadan kalkarken, daha büyük dalga boyunu haiz diğer rakipleri de kırılma ile durdurulmuşlardır.

*

“Yeşil Işın” sık sık müşahade edilmiştir. Zannımıza göre, ilk defa Fransız Astronomlarından

L. Rudaux tarafından fotoğrafı alınmıştır. Büyütmesi fazla olan (meselâ 100) bir dürbünle bakıldığı vakit bu ışın bir tayfta olduğu gibi yaygın olarak görülür.

Mutedil iklim bölgesinde yeşil ışının görünme müddeti daima çok kısadır ve umumiyetle birkaç saniyeyi geçmez. Buna mukabil, kuzey ve güney kutup bölgelerinde kutup gecesi sona ererken güneş hemen hemen ufka paralel olarak hareket ettiği sırada aynı olay çok daha uzun müddet devam edebilir. Bu suretledir ki, Amerikalı kâşif Byrd ve riyasetindeki heyet âzaları Güney Kutup bölgesinde yeşil ışın hâdisesini 35 dakika müddetle temaşa etmişlerdir.

SUAL :

Yakındaki cisimleri iyi göremiyen göz hipermetrop mu, yahut presbit midir?

CEVAP :

Bazan presbit ile hipermetrop kelimeleri birbirine karıştırılır. Çünkü, her iki halde de yakın mesafedeki cisimleri görme zorluğu mevcuttur; ve aynı tip yakınsak camlı gözlükler kullanılır.

Göz, bu harikulâde cihaz, ayar sahası Optikte “sonsuz” olarak isimlendirilen büyük bir mesafe ile takriben 30 cm. arasını kaplayan küçük bir fotoğraf makinasına benzetilebilir. Küçük, şeffaf bir mercek olan göz billûru bu cihazın objektifi rolünü oynar.

Yaş ilerledikçe bu “billûr” yavaş yavaş sertleşir ve küçük mesafelerde ayar yapmağa imkân vermez. Gözün bu haline “presbiti” denir (yunanca presbutes=ihtiyar, kelimesinden gelir) ve hakikî mânasiyle, bir göz hastalığı değildir. Sadece, uzuvlarımız gibi, görme kabiliyetimiz de, yaş arttıkça, daha az çevik olur. Bu takdirde görme “azalıyor” denir.

Bir miyop, miyopluğunu muhafaza ederek presbit olabilir. İnsan presbitliği yüzünden çok yakın mesafedeki cisimleri göremediği gibi, miyopluğu dolayısıyla de uzaktaki eşya ve cisimleri tefrik edemez. Böyle bir kimse okumak ve uzağı görmek için ayrı ayrı gözlükler kullanacaktır.

Billûr rolünü gereği gibi yaptığı halde, fotoğraf makinemizin filmini teşkil eden retina billûra fazla yakın bulunursa göz çok “kısa” olur ve fotoğraf cihazımızın net resim çekme kabiliyeti kifayetsizleşir. Normal gözün retinası üzerinde net olarak teşekkül eden yakın mesafedeki cisimlerin görüntüsü, “kısa göz” halinde cisimden gelen ışık huzmesinin retina tarafından daha evvel kesilmesi yüzünden dumanlı olur. Bu kusura (hastalığa) da “hipermetropi” denir (yunanca hyper=ötesinde, métron=ölçme, ops=göz). İnsan hiper-

metrop olarak doğabilir; fakat presbit asla. Diğer taraftan, hipermetropi hiçbir vakit çok ilerlemez.

SUAL :

Dünyanın en geniş mağarası hangisidir, nerededir?

CEVAP:

Dünyanın en geniş mağarası "Mammoth Cave" ismini taşıyan ve Amerika Birleşik Devletlerinin Kentucky eyâletinde bulunan mağaradır.

İçinde, keşfedilmiş 100 kilometreden fazla galeri mevcuttur. Bu bölgenin jeolojik yapısı bu galerilerin en az 200 kilometre olduğu zannını uyandırmaktadır. Mağaranın Birleşik Devletlerin hudutları ötesinde de devam ederek Kanada'nın içerlerine uzanan kollara malik bulunması muhtemeldir. Bu mağara çok eskidenberi bilinmekteydi. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda firar eden siyah esirlere sığınak vazifesi görüyordu. Birkaç yıldanberi askerî makamlar bunların istimalini ve tetkikini üzerlerine almış bulunuyorlar.

HAYAT KADEHİ

Bilmemki çabuk mu içtim;
Boşalıverdi, birden kadehim;
Kimisi der, hepsi bir.
Ama ben böyle mi idim;
Gençtim, dinçtim.
Azdan, çoktan,
Dolu iken kadehim,
Heyhat!
Şimdi, kadehi tutmak niye,
Sımsıkı, elde böyle,
Geriye dönüş olmaz ki,
Artık,
Yeniden dolmaz ki,
Hayat kadehi.

Vecihi YENİLMEZ

TARİHÎ BİR YILDÖNÜMÜ .....

26 Haziran 1955 de Birleşmiş Milletlerin kuruluşu onuncu yıldönümünü idrak edecektir. UNESCO'nun da dahil bulunduğu Birleşmiş Milletler teşkilâtı on yıl önce hayata kavuşmuştur. Birleşmiş Milletler teşkilâtını kurmuş olan San Fransisco konferansı 1945 mayısında çalışmalarına başlamıştı. Bir buçuk aydan fazla süren çetin mücadele ve müna-kaşalardan sonra dünyanın bellibaşlı milletlerini temsil eden delegeler ana prensiplere bir mutabakata varmışlardı. Bu mutabakatı tesbit sahnesi de Birleşmiş Milletlerin mâna ve hayatiyetine uygun bir mevkide cereyan etmiştir.

Bu mevkii Birleşik Amerika'nın millî parklarından olan Muir ormanlarında bulunmaktadır. Muir ormanları yüksekliği 120 metre irtifai bulan kızıl ağaçların teşkil ettiği bir tabiat cennetidir. Dünyada en eski ve en meşhur ağaçları bağrında toplayan bu ormanın içeri taraflarında katedral mevkii adı verilen bir açıklık vardır. Ağaçlar burada çevre şeklinde sıralanırlar. Bu çevrenin tam orta yerinde tabiatın yarattığı aydın bir açıklık vardır. Çoğu defa genç çiftler rahibleri beraberlerinde alarak burada nikâhlarını kıydırırlar.

İşte San Fransisco'da ikinci dünya harbinden sonraki dünya barış ve güvenlik esaslarını tesbit etmek üzere top-

lanmış olan delegeler Birleşmiş Milletler anayasasının nihai şeklini bu harikulâde dekor ortasında okuyup ittifakla kabul etmişlerdi. Halen bu mevkide bu tarihî hadiseyi tesbit eden bir levha bulunmaktadır. Bu levhada San Fransisco konferansının toplanıp başarıya ulaşması için büyük gayretler sarfeden ve eserinin tamamlandığını görmeden gözlerini hayata yuman Başkan Roosevelt'in hatırası da yâd edilmektedir. Aslında hudutsuz bir ülkücülüğün, insan neslinin yaratılıştan ve iyi asıl kabiliyetlerine karşı sonsuz bir güven ve ümidin ifadesi olan Birleşmiş Milletler fikri ebedî hayat ve insanlığın sembolü sayılan bu ağaçlardan daha iyi bir çerçeve bulamazdı. San Fransisco anlaşmasının yeniden hayata kavuşturduğu tabii hukuk prensipleri böylece en ihtişamlı bir sahne içerisinde eski ilham kaynaklarına rücu etmiş bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler kuruluşunun bu tarihî yıldönümü bütün barışsever ülkelerde olduğu gibi yurdumuzda da lâyük olduğu önem ve ihtişamlı kutlanacaktır. Birleşmiş Milletler ülkü ve teşkilâtı ile ilgili birçok kurumların temsilcilerinden mürekkep bir komsiyon dışışleri vekâletimizde bu törenin hazırlanması için şimdiden çalışmalarına başlamıştır.

SANAT HAREKETLERİ

● Onaltıncı Devlet Resim ve Heykel sergisi.

XVI. Devlet Resim ve Heykel sergisi 22 Nisan 1955 de Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi salonlarında Maarif Vekili adına Müsteşar Osman Faruk Verimer'in bir konuşmasıyla açılmıştır. Önceki yıllara nazaran eserlerin daha titiz bir elemeye tabi tutulması, sergiyi daha değerli bir duruma yükseltmiştir. 83 ressam 198 tablo ve 9 heykeltçi 13 eserle sergiye iştirak etmiştir. Yurt ölçüsünde bir sanat hareketini toplu bir halde tetkike imkân veren bu sergi, çeşitli sanat görüşleri olan sanatçıları bir araya toplaması bakımından büyük bir özellik taşımaktadır.

● Şiir - Resim sergisi.

Genç şair ve ressam Asena Dora ile Meral Muray'ın hazırladıkları "Şiir - Resim sergisi" 2 Mayıs pazartesi günü İstanbul Şehir galerisinde açılmıştır. 13 Mayıs'a kadar devam etmiş olan bu sergide 25 şiir ile 35 tablo teşhir etmiştir.

● Numan Pura resim sergisi.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi küçük salonunda Naturmort ve manzara resimlerinden müteşekkil bir sergi açılmıştır.

● Maya galörisinde.

Maya galörisinde, Asuman Kılıç'ın resim sergisi Nisan ayının sonuna kadar devam etmiştir.

● Fransız Konsolosluğunda Güzel Sanatlar Akademisi müdürünün himayesinde açılan resim ve heykel sergisi.

İstanbul Fransız Kültür merkezi, Güzel Sanatlar Akademisi Müdürünün himayesi ve yardımıyla, Fransız atölyelerinde çalışmış ve Türkiye'de "Paris Ekolu"nü temsil eden bazı akademi öğretim üyelerinin eserlerinden meydana gelen bir resim ve heykel sergisi tertiplenmiştir. Sergi 18 Nisan pazartesi günü saat 17 de Fransa Dışişleri Bakanlığı Kültürel münasebetler dairesi müdürü Mösyö De Bourbon - Busset tarafından, Taksim'deki Fransız Konsolosluğu sergi salonunda açılmıştır.

● Helikon Derneği.

Derneğin Ankara Sakarya caddesindeki lo-

kalinde 16 Nisan 1955 cumartesi günü ressam Leylâ Gamsız Sarptürk'ün resim sergisi açılmıştır. Sergide figür, manzara ve konpozisyonlar teşhir edilmiştir.

● Fotograf ve sinema amatörleri sergisi.

İstanbul fotoğraf ve sinema amatörleri V yıllık sergisi, 18 Nisan 1955 de Amerikan Haberler merkezi salonlarında açılmıştır. Sergide 16 amatör fotoğrafçının III siyah-beyaz ve 50 renkli resmi teşhir edilmiştir.

● Suna Kan'ın olağanüstü konseri.

İstanbul ve Ankara'da konser vermek üzere Millî Eğitim Bakanlığı tarafından davet edilen ünlü keman sanatçımız Suna Kan ve öğretmeni Gabriel Bouillon idaresinde Şan sinemasında verilen bu konsere şehir orkestrası refakat etmiştir.

Ankara Ankara flarmoni ve Millî Kütüphaneye yardım dernekleri yararına tertiplenen bir konserde, Suna Kan'ın profesör şef öğretmeni G. Bouillon'nun idaresinde Reisisumhur flarmoni orkestrası refakatiyle Devlet Tiyatrosunda 19 ve 26 Nisan 1955 geceleri verilmiştir.

Her iki şehrimizde verilen bu konserler başarılı olmuş ve büyük bir ilgi toplamıştır.

● Pıtırık Acar'ın konseri.

Geçen hafta İstanbul Konservatuvar öğrencilerinin sekizinci konserinde oniki yaşındaki Pıtırık Acar bir keman konseri vermiştir. Bu konserde Paganini, Prihoda'nın sonatınasını ve Sarasate'in introduction et Tarantelle'ini çalmıştır.

Küçük Verda Erman da bir piyano öğrencisi. Mozart'ın bir sanatını öğretmeni Ferdi-Ştatzer ile çalmıştır.

● Türk Halk oyunları yaşatma ve yayma tesisi.

Yapı ve Kredi Bankasının kuruluşunun onuncu yıldönümü münasebetiyle, geçen Eylül ayında bir Halk oyunları festivali yapılmıştı. Şimdi de, bu folklor hazinesinin ilim ve sanat bakımlarından incelenip geliştirilmesi için aynı banka 100 bin liralık bir başlangıç fonuyla bir "Halk oyunlarını yaşatma ve yayma tesisi" kurmuştur.

Bu tesisin noter huzurunda tescili, 29 Nisan cuma günü, Liman lokantasında yapılmıştır.

● Üniversite konserleri.

(1954—55) ders yılının son Üniversite konserinin otuz ikincisi 23 Nisan 1955 cumartesi günü saat 15 de Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Riyaseticumhur filarmoni orkestrası tarafından verilmiştir. Şef Adolfo Camozzo ile Amerikalı misafir orkestra şefi Prof. Benjamin Grosbayne'nin idare ettikleri bu konsere solist olarak: Soprano Ferhan Onat ve Tenor Doğan Onat ile Viyoloncelist Nusret Kayar iştirak etmişlerdir.

● Moya galörisinde.

Ressam Adnan Çoker ile Ali Durukan'ın eserlerinden mürekkep sergi, 2 Mayıs da açılmış ve 17 Mayıs'a kadar sürmüştür.

● Fethi Karakas'ın sergisi.

13 Mayıs'da Taksimdeki Fransız konsolosluğundaki, ressam Fethi Karakas'ın açtığı sergi 26 Mayıs'a kadar sürecektir.

● İhsan Cemol Karaburçak'ın resim sergisi: 18 Mayıs'ta Moya galörisinde sanatçının eserlerinden toplu bir sergi açılmıştır.

● İstanbul şehir galörisinde:

Yurdumuzun muhtelif illerinde sergiler açmak suretiyle büyük faaliyet gösteren ressamlar Derneğini sergisi 15 Mayısta açılmıştır.

● Filarmoni Derneğinde.

7 Mayıs günü Bülent Tarcan ve Neclâ Tarcan birlikte bir Keman ve Piyano resitali vermişlerdir.

● Taksim Belediye gazinosunda konser.

8 Mayıs günü Prof. Sommer'in piyano öğrencileri tarafından yeşilay yararına bir konser verilmiştir.

Aynı yerde Hafif batı müziği mensupları tarafından tertiplenen orkestra geçidi, caz ve orkestraların iştirakiyle 15 Mayıs Pazar günü yapılmıştır.

REFİK EPIKMAN

● *Cahiers du Centre de documentation: Papiers d'impression et d'écriture, Essai de prévision de la demande en 1955, 1960 et 1965, No. 12, Nisan 1954, 120 sf., F. \$ 0,40; 2/-; 100 fr.*

Dünya kâğıt istihlâki yıldan yıla artıyor. Şimdiki halde yılda 10 milyon ton sarfedilen gazete kâğıdının 1965 yılında 15 milyon tona varacağı sanılıyor. Durum, öteki baskı ve yazı kâğıtları için de aynı artışın mevcut olduğunu gösteriyor.

Londra'da yayınlanan haftalık "The Economist"ın araştırmalar servisinin büyük bir dikkatle hazırladığı bu kitapta bütün dünya memleketlerinin kâğıt sarfiyatının gelecek yıllarda göstereceği muhtemel artışlara ait tahminler ileri sürülmektedir. Her memleketin nüfus artışı, öğretimdeki gelişme, mevcut öğretim vasıtaları, iktisadî gelişme ve siyasî olayları ölçü alınarak, mümkün mertebe gerçeğe yakın tahminler ileri sürülmek istenilmiştir.

Türkiye'nin özel şartları gözönünde tutularak kâğıt artışı hakkında yapılan tahmin şöyledir :

	1955	1960	1965
Gazete kâğıdı	16	20	30
Öteki baskı ve yazı kâğıdı	6,5	7,5	9
(bin ton olarak).			

Dünya çapında ele alınan kâğıt sarfiyatı meselesinin istihsalin ihtiyaca göre ayarlanması ihtiyacını şiddetle ortaya koyduğu görülüyor. Bir yönü ile iktisadî olan bu meselenin, öteki yönü ile ilim ve kültürün gelişip yayılmasına sıkıca bağlı meselelerden biri oluşu, UNESCO'yu bu konu etrafında ciddi araştırmalara yöneltmektedir.

● *La Sociologie contemporaine: Bibliographie Internationale de Sociologie, V. III, No. 2-3, 1954-55, Paris, sf. 79-277, F. \$ 1; 6/-; 300 fr.*

UNESCO'nun üç ayda bir yayınladığı bu derginin elimizdeki sayısında 1953 yılında yayımlanmış olan sosyolojik araştırmaların geniş bir listesi verilmektedir. Konulara göre tasnif edilmiş olan yazıların sayısı 3688 i buluyor. Derginin sonuna yazarlar ve konular indeksiyle periodikler listesi eklenmiştir.

Nazarî ve tatbikî sosyolojinin çeşitli alanlarındaki çalışmalarını ilgi duyanların istifadesine

sunan UNESCO, meselelere dünya açısından bakmayı mümkün kılmaktadır.

Türkiye'de yayınlanan dergiler arasında sadece "Acta neuro-psychiatrica, Anadolu, Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul, Siyasî İlimler Mecmuası"nın gözden geçirilişi haklı bir tenkide yol açıyor. Hiç olmazsa "Sosyoloji Dergisi, Türkiyat Mecmuası, İktisat Fakültesi Mecmuası, İş..." gibi sosyolojik yayınlara geniş yer veren dergilerin de periodikler listesinde yer alması temenniye değer.

● *L'écriture Braille dans le monde, par Sir Clutha Mackenzie, Paris 1954, 176 sf. F. \$ 2,50; 14/6; 700 fr.*

Körlerin okuyup yazmalarını sağlamak için 1825 yılında Louis Braille tarafından bulunan ve onun adını taşıyan kabartma noktalı alfabe, çağdaş meseleleri bakımından UNESCO yayınlarından birine konu olmaktadır. Bütün dünya körleri için ortaklaşa bir alfabe meydana getirmek, Braille sistemini çeşitli dil guruplarının yapısına uygun bir hale koymak için milletlerarası çalışmalara girişmek gerekmiştir. Elimizdeki kitap, UNESCO'nun bu alandaki teşebbüsünün sonuçlarını vermektedir. Helen Keller'in önsözü ile başlayan kitap, Braille meselelerinin tanınmış uzmanı, aynı zamanda kör olan yazarın, Braille sisteminin teknik meseleleri etrafındaki görüşlerini ortaya koymaktadır.

Körler eğitimiyle ilgili olanlara bu kitabı sağlık veririz.

● *When the mountains move, by Daniel Behrman, Paris 1954, 69 sf. F. \$ 0,75; 3/6; 175 fr.*

Yazarın Lâtin Amerika memleketlerine yaptığı bir gezinin intibalarını sembolik başlıklar altında veren kitapta bu bölgenin değişen yüzü anlatılmaktadır. Kâğıttan gerçeğe geçiş hikâyesi "Bolivya'da ilk eğitim; Kosta-Rika'da cemâatin gelişmesi; Kolombiya'da radyo yolu ile yetişkinler eğitimi; Guatemala'da sanayi eğitimi; Meksika, Peru ve Brezilya'da ilim" adını taşıyan beş bölümde inceleniyor. Kitaba eklenen tipik fotoğraflar halk eğitimi çalışmalarının başarılarını okuyucunun gözü önüne sermektedir.

● *La tribune radiophonique rurale du Canada*, par J. Nical, A. A. Shea, G. J. P. Simmins, Paris 1954, 261 sf. F. \$ 2,50; 14/6; 700 fr.

R. Alex Sim'in idaresi altında hazırlanan bu araştırma Kanadâ Radyosu, Kanadâ Okuldışı Öğretim Derneği ve Kanadâ Tarım Federasyonunun ortaklaşa çalışmaları ile meydana gelmiştir. 12 yıldan beri dinleyici grupları yolu ile okuldışı öğretimin emrinde çalışan bir radyo yayını derinliğine incelenmeğe tâbi tutan bu eserin, her memlekette ilgi uyandıracaklarını sanıyoruz.

Kitabın birinci bölümünde tarihçe ve kuruluş üzerinde duruluyor. İkinci bölümünde, dinleyici grupları ile radyo yöneticileri arasındaki münasebet ele alınmaktadır. Kitabın son bölümü ise, bölgelerden birinde, bir cemâatin tahlili tetkikine ayrılmıştır. Böylece, bir dinleyici grubunun teşekkülü, idaresi, gruplara katılanların sosyal durumu hakkında bilgi verilmekte, yayın yolu ile bölgede meydana gelen tesirler incelenmektedir.

Nüfusunun büyük çoğunluğu köyde yaşayan, okul ve öğretmenden mahrum köylerinin sayısı on binleri aşan memleketimizin kalkınmasında radyodan faydalanma bakımından bu kitaptan alınacak çok dersler olduğunu söylemek isteriz.

● *Jeunesse et éducation de base*, Paris 1954, 91 sf. F. \$ 1,75; 9/6; 450 fr.

"Temel eğitim üzerinde monografiler" serisinin IX. kitabı olan "Gençlik ve Temel eğitim" dikkatimizi önemli bir konuya çekiyor. Dünyada

yaşayan insanların büyük çoğunluğunun içinde bulunduğu şartlar, hepimizi düşündürse yeridir. Bilhassa, yarının dünyasının kuruluşunda ödevli olması gereken gençliğe UNESCO, bu küçük kitapla yol göstericilik yapıyor. Bu arada, gençlik gruplarını yöneticilerinin açlık, hastalık ve cehaletle savaşa dâvet ediyor.

Önsözden sonra kitabın ilk faslında insanlığın ihtiyaçları üzerinde durulmaktadır. Sağlık, beslenme, mesken, eğitim, kadın ve çocukların hayat şartları tafsilâtli bir şekilde ele alınıyor.

İkinci fasılda, insanlığın ihtiyaçları bakımından temel eğitimde gençliğin rolü üzerinde durulmaktadır. Dünyanın 7 bölgesinde bu alanda yapılmış olan çalışmalar, yaşanmış bir misal olarak, ortaya konulmaktadır. Sözde bilgiden kaçınılarak tatbikattan doğan neticelere önem veriliyor. Maurice adası, Hindistan, Filipinler, Yunanistan, Fas, Meksika ve Seylan'da girişilen teşebbüsler üzerinde ısrarla durulduğu, bu bakımdan, yerindedir.

Üçüncü fasıl, gençlik gruplarının yararına öğütlere ayrılmıştır. Kitaba eklenen istatistik tablolar, bibliyografya ve çeşitli fotoğraflarla kitap, bir kılavuz mahiyetini kazanıyor.

Az gelişmiş memleketlerin kültürel kalkınmasında uygulanacak metodları yaşanmış tecrübelerden çıkaran ve gençliği işbaşına dâvet eden UNESCO, daha iyi bir dünyaya götürecektir olan yolu, bir defa daha ortaya koymaktadır.

C. O. TÛTENGİL

SÜMERBANK

SERMAYESİ : 200.000.000 TÜRK LİRASI

Vadeli, vadesiz küçük cari hesaplar için yılda

10 ÇEKİLİŞ

Apartman daireleri ve çeşitli para ikramiyeleri

Ayrıca vadeli ve 6 ay çekilmeyen vadesiz mevduat sahiplerine
yünlü (halı hariç) ve pamuklu satışlarında tenzilat

ŞARTLARI GİŞELERİMİZDEN ÖĞRENİNİZ.

HER 150 LİRA İÇİN BİR KUR'A NUMARASI

Umum Müdürlüğü: Ankara, Merkez Müdürlüğü: Ankara,

Şubeleri: Adana, Balıkesir, İstanbul, İzmir, Kayseri,

Ajansları: Bahçekapı, Beyoğlu (İstanbul). Bürosu: İskenderun.

Sümerbank'ın müesseseleri :

- Sümerbank Alım ve Satım Müessesesi — İstanbul
- Sümerbank Ateş Tuğlası Sanayii Müessesesi — Filyos
- Sümerbank Bakırköy Pamuklu Sanayii Müessesesi — İstanbul
- Sümerbank Bursa Merinos ve Herek Yünlü ve Halı Dokuma Sanayii Müessesesi — Bursa
- Sümerbank Çimento Sanayii Müessesesi — Sivas
- Sümerbank Defterdar Yünlü Sanayii Müessesesi — Defterdar/İstanbul
- Sümerbank Deri ve Kundura Sanayii Müessesesi — Beykoz/İstanbul
- Sümerbank Ereğli Pamuklu Sanayii Müessesesi — Ereğli/Konya
- Sümerbank İzmir Basma Sanayii Müessesesi — İzmir
- Sümerbank Kayseri Pamuklu Sanayii Müessesesi — Kayseri
- Sümerbank Kendir Sanayii Müessesesi — Taşköprü
- Sümerbank Malatya Pamuklu Sanayii Müessesesi — Malatya
- Sümerbank Nazilli Basma Sanayii Müessesesi — Nazilli
- Sümerbank Pamuk Satınalma ve Çirçir Fabrikaları Müessesesi — Adana
- Sümerbank Selüloz Sanayii Müessesesi — İzmit
- Sümerbank Sungipek ve Viskoz Mamulleri Sanayii Müessesesi — Gemlik
- Türkiye Demir ve Çelik Fabrikaları Müessesesi — Karabük

Sümerbank'ın teşebbüsü :

- Kütahya Keramik Fabrikası

150 LİRADAN 600 LİRAYA KADAR AYLIK İRAT 15.000 den 50.000 liraya kadar İŞ SERMAYESİ

Ayrıca, hesap sahibi

- diğer bütün keşidelere iştirak eder
- % 2.5 mutad faizi alır
- 250 de 1 mutlak kazanma şansı vardır
- parayı her an faiziyle birlikte çekmek hakkına sahiptir

Mufassal broşürümüzü isteyiniz

TÜRKİYE BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyeti

İSTİKBAL GÜVENLE BAKINIZ

Fiyatı: 100 Kr.